

002

АВА  
ЖИНАВЪЕУ

АЛМА-АТТА  
ЖДБ-1939

894.342-1

A-13

МЕКТЕП КИТАПХАНАСЫ

АБАИ ҚҰНАНБАЕВ

TANDAMALЬ ӘLENDERJ

Құрастырған ғана редактор

БҚЛАС АДАМБЕКОВ



ҚАЗАҚҰСТАН КӨРКЕМ ӘДЕБИЕТ БАСПАСЫ  
АЛМА-АТА — 1939

ШКОЛЬНАЯ БИБЛИОТЕКА

---

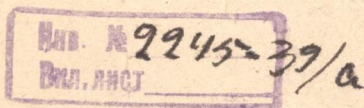
# АБАЙ КУНАНБАЕВ

ИЗБРАННЫЕ СТИХОТВОРЕНИЯ

Составитель и редактор

ИКЛАС АДАМБЕКОВ

ОБРАБОТАНО



КАЗАХСТАНСКОЕ ИЗДАТЕЛЬСТВО  
ХУДОЖЕСТВЕННОЙ ЛИТЕРАТУРЫ

АЛМА-АТА — 1939



**BJRJNCJ BØLJM**

*(Ølenderj)*





## ÇAZOÛTÛRÛ

ÇazoÛtÛrÛ qalmaidÛ qÛstÛn sÛzÛ,  
MasatÛdai qÛlÛrÛr çerdÛn çÛzÛ.  
Çan-çanuâr, adamzat antalasa,  
Ata anadai elçÛrer kÛnnÛn kÛzÛ.

ÇazdÛn kÛrkÛ enedÛ çÛl qÛsÛmen,  
ÇairandasÛr ças kyler qÛrÛsÛmen;  
KÛrden çana tÛrÛandai kempÛr men cal  
Çalbandasar òzÛnÛn tÛrÛÛsÛmen.

QÛrdaqÛ el oïdaqÛ el men aralasÛr,  
KÛljmdesÛr, kÛrÛsÛr, qÛcaqtasÛr;  
Çarua qÛqan çastardÛn moïnÛ vosar,  
SÛvÛrlasÛr, sÛrlasÛr, maudÛn vasÛr.

TÛie vozdar, qoï qozdar—qorada cu,  
KÛvelek pen qÛstarÛ da saida du-du,  
GÛl men aqac maïÛsÛr qaraqanda,  
SÛvÛr qaqÛr, vÛrandar aqadÛ su.

KÛl çaqalar mamÛrlar qÛ menen qaz,  
ÇÛmÛrtqa jzdep, çÛgÛrÛr balalar mÛz;  
ÛcÛr atpen zÛrlatÛr tastaqanda,  
Çarq-çÛrÛ etÛr jÛner kÛk daulpaz.

Qūs qatarlar vailanqan qançьqaaq,  
Qьz būraңdar çavьььp, qьladь naz.

Çazqa çaqьь kijner qьz-keljncek,  
Çer çyzjne eң verer gyl vәicecek.  
Qьrda torqai sairasa, saida vьlvьl,  
Tauda da әjn qosar vaiqьz, kәkek.

Çaңa vьlmen çamьrap saudegerler,  
Diqanььlar çer çьrtьp, egjn eger,  
Çaruanьң vьreuj ekeu volьp,  
Çaңa tәlmen kәveiьp dәulet әner.

Bezendjrp çer çyzjn tәnrjm sever,  
Meijrvandьq, dyniege nьrьn tәger.  
Anamьzdai çer iьp emjzgende,  
Beine әkeңdei ystjңe aspan tәner.

Çaz çjberjьp, çan vergen qara çerge,  
Raxmetjne allanьң kәңjl sener;  
Mal semjrer aqpenen as kәveiier,  
Adamzattьң kәңlj әsjьp kәterjler.

Qara tastan vasqanьң vәj çadьrap,  
Bjьr saraңnan vasqanьң peijь ener.  
Tamacalar qarasaң tәңrj jьjne,  
Voibң valqьp, eridj, jçte çjger.

Kempjь-cal cuaq jzdep, vala cular,  
Mal mazatsьp, quanьp, aunar-qunar.  
Çьrcь qūstar әuede әleң aitьp,  
Qiqu salar kәldegj qaz ven qular.

Kyn çoqta kjsjmsjner çьldьz ven ai,  
Ol qaitsjn qara tynde çarqьldamai;



Taң atqan soң сығарып кыпның вjлjр,  
Өнj қасыр, вола алмас бүгьноқьдаі.

Кун — кyіеu, çer — қалыңдық сақьпысть,  
Құмарь екеуіjнjң сондаі кустj,  
Кун қығьндар çургенде, көр қоçандар,  
Кyіеu кeldj, аі, çүлдьз қьсть.

Аі, çүлдьзқа çьль çel қавар берjр,  
Çан çануар қуанар тоіоға елерjр;  
Азаль ақ көрpesjн sjлke тастар,  
Çer кyлjмдер, өзjне сыраі берjр.

Кун кyіеujн çer көксер ala-қьстай,  
Bjреujне вjреuj қосьльспай;  
Көңljлj кун левjне тоіоғаннан соң,  
Çer тольқсыр, тырленер тоть құстай.

Adam тjктеп көре алмас кyпнjң көзjн,  
Суjр, çьльр түрадь çан левjзjн;  
Қьзы араі, сарь алтын сатырна  
Кyпнjң кеcke кjргенjн көрдj көзjм.

1890

## ÇAZ

Çazдь кyн сjлде волоқанда,  
Көкорай, салқьп, вәісесек  
Ūзарь, өsjр толоқанда;  
Кыркjгер çатқан өзенге,  
Көсjр аul қонқанда;  
Сүрқырап çатқан сылқьпың  
Салқьпнан çунj қытылдар,  
At аіоьрлар, vielер

Buyırj sьqьr, ьnqьldar.  
Suda tьrьr sьvьndar,  
Quirьqьmen sьrьldar,  
Ağasьnda qulьn-tai,  
Ainala saцьr vьlьldar,  
Çoqarь tьmen yirek, qaz  
Uсьr tьrsa sьmьrьldar.  
Qьz-kelьncek yi tьger,  
Burala vasьr vьlьldar;  
Aq vьlegьn sьvanьr,  
Əzjldesьr sьnqьldar.  
Mal jсьnen ainalьr,  
Kөлj çaqьsь çailanьr,  
Bai da keler aulqa,  
Aiaңsьь çьrьldar.  
Savadan qьmьz quidьrьr,  
Ortasьna qoidьrьr,  
Çasь ylkender vьr vөlek  
Əzjldesip sьlьldar.  
Çalsь aldaqan ças vala,  
Çaqlaıdь cecesьn:  
Et əpər dep qьnqьldar.  
Kөlenke qьrь vasьna,  
Kjlem tөsep astьna,  
Saltanattь bailardьn  
Samaurьnь vьrьldar.  
Bjlmьdjler sөz aitsa,  
Bөige atьndai aңqьldar,  
Өzgeler vasьn izeidj,  
„Ərinə“ dep maqьldar.  
Aq көilektj, talaqtь,  
Aqsaqal sьqar vьr cetten:  
„Malьңdь ərj qaitar“ dep,  
Malьlarqja qaңqьldar.  
Bai „vairьqьsьm desьn“ dep,

Сақьгьр қьтмьз versjn деп,  
 Çaramsaqsьр, çalпыдар.  
 Сарандарьн вельсенген,  
 Asau mjnjp теңселген,  
 Çыльсьлар кер тұрса,  
 Таңертеннен салпыдар.  
 Мьлтқ атқан, қūs салқан,  
 Ças vozvala vjr бөлек,  
 Su çaqalar қутьңдар.  
 Qайьгьр салқан көк қūsь  
 Kөтерjле бергенде  
 Qaz сьрыса çарқыдар,  
 Өткен куньнң вәj үмьт<sup>1</sup>  
 Qoldan келер қairat çoq.  
 Baqanaqь vaiqūs cal  
 Aulda түгьр кyledj,  
 Qocemet қьльр çарқыдар.

1886

## KYZ

Sūr vūlt tysj suьq çaptaldь aspan,  
 Kyz volsa, dьmқьl tūman çerdj vasqan.  
 Toiqanь ma, vjmeimjn, toңqanь ma,  
 Çыльь oınar vie qacqan, tai çarьsqan.

Çasь cөp вәicecek çoq вүгьнқьдаі,  
 Çastar kylmes, çygjrmes vala culai.  
 Qайьгьсь cal-kempjrdеі tysj ketjр,  
 Çарғақьннан айьлоқан ақас, qurai.

Vjreu malma sapsidь, salьр ijn,  
 Salььraңqь tartьpть çьrtьq kijm;

<sup>1</sup> Osь ekj çol eskj vaspalarqа kjrmei qaloqan. Red.



Enesjne ijtjɾ cuda ʃɯjɾn,  
ʃas qatɯndar ʃɯrtɯlɯan ʃamaldɯ yijɾn.

Qaz, tɯrna qatarlanɯɾ, qaitsa vermen,  
Astɯnda aqcomɯɯ ʃyɾ ol vjɾ keruen.<sup>1</sup>  
Qai auldɯ kɯrseɯ de ʃavɯrqanɯɾ,  
Kylkj-oijɾn, kɯjɾnveidj seijl-seruen.

Kempjɾ-cal qɯɾʃan qaqɯɾ, vala byrseɯ,  
Kɯɾjlsjz qara suɯq qɯɾda ʃyrseɯ.  
Kemjk, syiek, sorpa-su timegen soɯ  
Yide it ʃoq, tɯɯqan aular, qaida kɯrseɯ.

Kyzeu tozɯan, otɯ ʃoq eldjɾ maɯɯ,  
Tɯman volar, ʃel soqsa can tozaɯɯ.  
Ot ʃaqraɯan yijɾnjɾ sɯɯɯ qasɯɾ,  
Bstan qoɯɯqɯan qazaqtɯɯ qɯrsɯɾn zaɯɯ.

1889

## Q B S

Aq kijɾndj, denelj, aqsaqaldɯ,  
Soqɯɾ, mɯlɯau, tanɯmas, tjɾj ʃandɯ.  
Ystj-vasɯ aq qɯɾau, tysj suɯq,  
Basɯan ʃerj sɯqɯrlar keljɾ qaldɯ.

Dem alɯsɯ — yskjɾjk, aiaz ven qar.  
Kɯɾj qɯdaɯ qɯs keljɾ əlek salɯɯ,  
Ūɯɾadai<sup>1</sup> vɯɾkɾjɾn kigen oqɯɯɾaitɯɾ,  
Aiazvenen qɯzarɯɾ aɯarlandɯ.

<sup>1</sup> Aqcomɯɯ — astɯqsɯz el, astɯqtɯ elge vos tyiemen varɯɾ astɯq  
alɯɾ qaitadɯ. Sonda tyie vos varadɯ da com artadɯ.

<sup>2</sup> Ūɯɾa — sasɯrandɯ vɯlt.

Bülttai qasъ çauьp ekj kəzjn,  
Basьn sьlkse, qar çauьp, mazaңdь aldь.  
Buradaı bürq-sarq etjр doldanqanda,  
Altь qanat aq orda yі caiqaldь.

Әues kəzjр çygjrgen ças balalar,  
Betj-qolь domвьqьp usьk caldь.  
Cidem<sup>1</sup> men ton qavattar kigen malь,  
Bet qarauqa сьdamai terjs ainaldь.

Qar terkenge qaçьmas, qairan çьlqь,  
Titьqь qūruьna tez taqaldь.  
Qьspen vjrgе tūmsьqьn saldь qasqь,  
Malьlarьm, qor qьlma, itke maldь.

Sonьqa maldь çaiьp, kuzetjңder,  
Uıqь өltjrmes, qairat qьl, büz qamalды!  
It çegence Qondьbai,<sup>2</sup> Qanai çesjn,  
Qūr çjverme тьна ant ūrqaп kəzj caldь.

1888

\* \*  
\*

Qaraca<sup>3</sup> çel toqsan<sup>4</sup> men söl vjг-ekj ai,  
Qьstьң vasь: vjгj erte, vjreuj çai.  
„Erte barsam çerjmdj çep qoian“ dep,  
Bqtьrmamen<sup>5</sup> kyzeude oтьrar vai.

Kedeidjң өzj çyger maldь vaqьp,  
Oтьruqa oтьп çoq yzvei çaqьp.

1 Cidem—qoidьң çavaqьsьnan sьrtьп sekpenmen qaptar tjgьlgen çьlqьсь kьjmj.

2 Qondьbai, Qanai—çerjnjң сөvjн bailarqa çaldaitьп auldar.

3 Qaraca—өktəvг айньң eskj atь.

4 Çel-toqsan — noıavг айньң atь.

5 Bqtьrma — yі arasьndaqьь bqtaitьп malqa jsteitjн qalqan.





Alsa da aiancaqtau kedei sorıǵ,  
Eǵbek vjımes, vaidıñ da çoq qoi ornı.  
Ças vala, kempjr-calın tentjretpei,  
Bjr qıǵs saqta, tas volma sen de oqırıǵ!

1889

\* \*  
\*

Soqpardai kekijj var qamıǵ qılaq,  
Qoi moııñdı, qoian çaq, vöken qavaq;  
Auzı-omırtqa sıǵıñdı, maida çaldı,  
Oi çelke, yñjreigen volsa saqaq.

Teke mırın, salır erjn, ūzın tıstj,  
Qavırqalı, çotası volsa kuctj.  
Oıñdı etj vör-völek, omıraulı,  
Toıattaqan vırkjttei salıq töstj.

Çuan, taqır vaqailı, çımır tılaq,  
Sıntaqı qavırqadan tırsa aulaq.  
Çersoqarlı, sıñjrlj, aiaqı tjk,  
Çaurıñı etsjz çalpaq taqtaldai-aq.

Keç saubıǵ, tar mırın qalvaqailı,  
Aldı-artı vjrdei kelgen erge çailı.  
Kylte qııǵı, qıl tuvı əldj keljr,  
Kötendjgj sıǵıñdı, alamailı.

Ūrsıqı tömen vjtken, saqpaq ettj,  
Əzj sandı, döñgelek kelse köttj.  
Sırtı qısqı, vaubı çazıq keljr,  
Artı taltaq, ūması ylıpercektei.

Sjderljgj çuandau, vota tjrsek.  
Beine çel, tıñıstı, ekpjndj mjnjr çyrsek,

Ekj közjn təkərj, qavıŋqalar,  
Beldeude tьnьc tьrsa, vailap kərsek.

Tьŋılmaı həm syŋıveı çurse kəsem,  
Iek qaŋır, eljır, çurse əsem.  
Cəpsə çyırjk, mjnse verjk, çuan-çuas,  
Razь emen, osьndai at mjnvesem.

Aıaң tьmaŋtь aıcь kigjzgendei,  
Kjsjnı vьlvьl qaŋır çyrgjzgendei.  
Cəpəan atqa çetkizves vöken çeljs,  
Bza qьldьң qolьma vjr tigjzvei.

1886

\* \*

\* \*

Qan sonarda<sup>1</sup> vьrkjtcj cьŋıadь aңqa,  
Tastan tylkj tavьlar aңdьŋaŋqa,  
Çaqcь at pen tatu çoldas vjr ŋanıbet,  
Bıŋıailь, ьqcam kijm aңcь adamŋa.  
Salaң etjр çolьqsa qaitqan jzj,  
Saŋadan sьmpьң qaŋır jz calŋanda?  
Bьrkjtcj tau vasьnda, qaŋıucь oida,  
Jzdjң vetjn tyzetjр aңdaŋanda.  
Tomaŋasьn<sup>2</sup> tartqanda vjr qьŋьmnan.  
Qьran qüs közj kərjр samŋaŋanda.  
„Tömen ücsam tylkj örlöp qütьlar“ dep,  
Qandь köz qaiŋaң qaŋır cьqsa aspanŋa.  
Köre tьra qaladь sonda<sup>3</sup> tylkj.  
Qütьmasьn vjlgən soң qür qacqanŋa.

<sup>1</sup> Qan sonar—çanə çanəan qarmen vailanьstь aıqьn jzge tysjр cьŋıatьn sonar.

<sup>2</sup> Tomaŋa—vьrkjttjң köz qavь.

<sup>3</sup> Avai kjtavьnьң 1923-çьlöp vaspasьnda „Qacqan tylkj“ dep çazьlŋan, 33-çьlöp vaspasь men Myrseit qol çazvasьnda „sonda tylkj“ dep çazьlŋan, vjz soңqьsьn qoldandьq. *Red.*



Auzьn асьр, қоқақтар, тјsјn қайраp.  
Oda talas қыладь сьвьн қаңға.  
Қьзьқ көгер, көңлдж volsa аңсылар, —  
Cавар çerjn қарамас ььқылаңға.  
Қьгьқ рьсақрен қьгьңдар тұрған tylkj,  
Oдаоь osal қау емес қьран раңға.  
Segjz naiza қолыда, көз аудармай,  
Bатыр да aial қылмаидь ертең таңға.  
Qanat, қүйгьқ суылдар ьсқырадь,  
Kөkten қьран sorқалар қүйылаңда.  
Çарқ-çүрқ etјr ekeuj аiqasадь,  
Çеке bатыр сьққандаi қап maидаңға.  
Bјreuj көк, vјreuj çer тақьсь,  
Adam ycјn bатысьр қьзыл қаңға.  
Qар appaq, byrkјt қара, tylkj қьзыл,  
Uqsaidь qasa sūlu comьлаңға.  
Qара cасьн көterјr ekj сьнтақ,  
Oda vylk-vulk etpei me sipаңда.  
Appaq et, қьр-қьзыл bet, çар-çалаңас,  
Qара cас қьзыл çyзdj çасьрдаңда.  
Kyieuj er, қалыңдықь sūlu volьp,  
Çana ūqsar, tar төsekte çolқасқаңға.  
Art çақьнан çауғыль vylkjлdeidj,  
Qьран bykter астьна дөл vasқанда.  
Qūsь da iesјne qorazdanar,  
Alpьs ekj ailalь tylkj алқанда.  
„Yijrјmen yc toqьz“ деп ььмыңдар,  
Çась ylkender çапына vailаңда.  
Sјlke kijp тьмақты, nasьvaидь  
Bјr atasьn көңлјд çailаңда.  
Taudan çide tergendei ala berse,  
Bјr çasaisьң qūmarьң әr қаңдаңда.  
Kөkjреkte çамандьқ ec niet çoq,  
Aң volадь кеңesјд qūs salқанда.  
Eckјmge zianь çoq өзјm көрген,



Bjr qъзыq jsjm eken süm çaloqanda.  
Kөkjregj sezjmdj, көnjlj oilьqa,  
Bәrj de aпыq түрмаi ma oilanqanda?  
Uqpassьң, ystjrt qarap vuloqatasañ,  
Suretjn көre almassьң, көp vaqparasañ,  
Kөlenkesj tysedj — көkeijңe,  
Әrsөzjn vjr oilaпыр, salmaqatasañ,  
Māнь oqьsa, çjgjtter, aңсь oqьсьң,  
Bjle almassьң, qūs salьp dәм tatparasañ.

1882

\* \*  
\*

Өлең — sözdjң patcasь, söz sarasь,  
Qıynnan qıystьrar er danasь;  
Tjlgе çenjl, çyrekke çьль tijр,  
Ter-tegjs, çūмыr kelsjn ainalasь.

Bөten sözben vьlqansa söz arasь,  
Ol — aqьппың vljmsjz vicarasь.  
Aitucь men тыңдаucь көvj padan,  
Bül çүrtтың söz тапьmas vjрarasь.

Әuelj aiat hadis<sup>1</sup> sözdjң vasь,  
Qosarь vәijt<sup>2</sup> sьmal keldj arasь.  
Qisьпыmen qъзыqtь volmasa söz,  
Nege aitsьң paiqamvar men onь allasь.

Mecjtтjң qūtra<sup>3</sup> oqьqan qūlamasь.  
Mynәçәt<sup>4</sup> ualilerdjң<sup>5</sup> zar palasь,

1 Aiat hadis — (арапча) — qūran sözj.

2 Bәijt — (арапча) — өлең.

3 Qūtra — (арапча) — djң ygtj.

4 Mynәçәt — (арапча) — сийпи.

5 Ualiler — (арапча) — islam djnjnjң uqьтыңca ilь adamd әulieler

Bjr sөzjn vjr sөzjne qıbıstıraf,  
Ərvjrj kelgenjnce öz camasъ.

Өlenge әrkjmnjn-aq var talasъ,  
Sonda da solardıң var taңdamasъ.  
Jcj altın, sırtъ kymjs sөz çaqıssın,  
Qazaqtıң keljstjrer qai balasъ?

Bırғıноғъ eskj bidj tırsam varlap,  
Maqaldap aitadı eken, sөz qosarlap,  
Aqındarъ aqılsız, padan keljp,  
Ker-çerdj өleң qırtъ çoqtan qarmap.

Qovъz ven dombıra alıp topta sarnap,  
Maqtau өleң aitırtъ әrkjnge arnap.  
Ər elden өlenmenen qair tjlep,  
Ketjrgen sөz kәdjrn çürttъ carlap.

Mal ycjn tjln vezep, çapın çaldap,  
Mal sırap vjreudj aldap, vjreudj arvar.  
Çat elde qayırsıbq qılp çıgıj,  
Өz eljn „vai“ dep maqtap qıdai qarqıjap.

Qaida vai maqtancaqqa varqan taңdap,  
Çisa da vai volmartъ, qanca maldъ ar.  
Qazaqqa өleң degen vjr kәdjrsjz,  
Bıçыrap kәjnedj vәj daңdaq.

Eskj vice otıman vos maqaldap,<sup>1</sup>  
Eskj aqınca mal ycjn tırman zarlap.  
Sөz tyzeldj, tındaucъ sen de tyzel,  
Senderge de kelejn endj aiādap.

---

<sup>1</sup> Myrseittjn qol çazvalarında „bırғıноғъ eskj vice vos maqaldap“ deljngen. *Red.*

Batırdı aitsam, el saıbr alqan talap,  
Qızdı aitsam, qızıqtı aitsam, qızdırtma-  
lap.

Ənceljn kyn ətıjzvek əngjme ycjn,  
Tırdar edjn, vjr səzjn mırdıa valap.

Aqıl səzge ıntasız, çürt savandap,  
Kørgenjm-aq soqan dəp çyr tavandap,  
Kısjmsjn gen çep keter vıljmsjz køp,  
Çjbersem, økpeleme køp çamandap.

Amaldap, qaraqaidı talqı çalqap,  
Ərkjm çyr alar çerdjn evjn qamdap.  
Maqtan quqan mal qūmar nenj ūqa alsın,  
Sırpasa mırdıan vjreu talqap-talqap.

Mal çıbr, aramdıqrpen ūrlap-qarlap.  
„Qusın“ dese, qıanbr çyr alcaıdap.  
Qaqsa-soqsa, vjr paıda tyse me dəp,  
Eldjn vaıbn eljrtjr „çau mūnda“ lap;

Bnsap, ūlat, ar-namısb savır, talap,  
Būlardı kerek qılmas eckjm qalap.  
Tereı oi, tereı qılbm jzdemeıdj,  
Ətjrk pen øsektj çyndeı savap.

1887

\* \*  
\*

Men çazvaımbn øleıdj ermek ycjn,  
Çoq, vardı ertegjnı termek ycjn.  
Køkregj sezımdj, tılj oramdı  
Çazdı m ylgj çastarqıa vermek ycjn.  
Būl səzđj tasır ūqpas, talaptı ūqar,  
Kønljnı kəzj asır, sergek ycjn.



Tyзу kel, qısq, qıqır, qırın kelmei,  
Sırtın tapır, js vıtpes, sırtın kormeı.  
Суu degende qılaqın tosaısidı.  
Өsken соң, mündai sözdj vırın kormeı.  
Таңқаламын алдыңқы айтқанды ұқрай,  
Қана айта бер deıdj құрт тыным vermeı.

Söz aittım әзret Әlj aıdaқарсыз,  
Mında қоқ алтын iek сағь ala қыз.  
Кәljıktj қамандар, өljm тілер,  
Bolsın degen қerjm қоқ қjgjt arсыз.  
Әsjre қызы емес деп қirenбеңjz,  
Tyvj tereң, söz artық vjr vaıqарсыз.

Bатырдан барынтасы туар даңқoi.  
Qызыл da, қызықсыл da—әure қан qoi.  
Arсыз, malsыз, ақысыз, саruасыз,  
Eljrmelj maskynem vaıqалаған qoi.  
Bes altь misjz wәngj<sup>1</sup> kылse мәz vor  
Qınalmai, қызы тіljm, kel тіldj al, qoil

Өлең бар, өнерlj jnjm, sjzge  
Қалынамын, mündai söz aıtpa vjzgel  
Өzge tygjl өзjңe paidасы қоқ,  
Esjl өнер qor volыр keter tyzge.  
Sәnқoi, daңқoi, oınасы керjm-kerbez  
Qanca қызық volады өзjңjzge?!

1889

\* \*  
\*

Адамның кейбір kezderj  
Көңjлде алаң vасыlsa.

---

<sup>1</sup> Bәngj (mәngj) — меңгеу, көкмі.

Təŋrjnjŋ bergen ɵnerj  
Kɵk vŭlttan acɣsa.

Sɣldɣrlar ɵŋkei keljsjm,  
Tas vŭlaqtɣŋ suɣndaɣ.  
Kjrlegen ɣyrek ɵzj jcn  
Tŭra almas ɵste ɣuɣnvaɣ.

Təŋrjnjŋ kynj ɣarɣrɣr,  
Ūiqɣdan kɵnjɣ acar kɵz.  
Quattan, oidan vas qŭrap,  
Erkelenjr sɣqar sɵz.

Sonda aqɣn veljn vuɣnɣr,  
Aldɣ-artɣna qaranaɣ.  
Dynie kjrn ɣuɣnɣr,  
Kɵrnjr oiqɣ sɵz salar.

Qɣranca qarar qɣɣmɣa,  
Mŭŋ men zardɣ qolɣa alar.  
Kektenjr nadan zŭɣmɣa,  
Sɣɣsɣq atar, tolqanaɣ.

Ədelet ren aqɣlɣa,  
Sɣnatɣr kɵrgen-vjɣgenjn.  
Vjldjrer alɣ ɣaqɣnɣa  
Solardɣŋ sɵile degenjn.

Bzalb ɣyrek, dolɣ qol,  
Ulɣ sia, accɣ tɣl  
Ne ɣazɣr ketse, ɣaɣ sol,  
ɣek kɵsender ɵzjŋ vjɣ.

\* \*  
\*

Əlse ɵler taviqat, adam ɵlmes,  
Ol vjraq qaitър keljr, oinar kylmes.  
Menjmen<sup>1</sup> menjkijnj aigьlqanь,  
„Əldj“ der at qoierть ɵkei vjimes.

Kɵp adam dyniege voi aldyrqan,  
Voi aldyгьr, aiaqьn kɵp caldyrqan.  
Əldj deuge sia ma oilandarcь,  
Əlmeitьqьn artьna sɵz qaldьrqan?!

Kjm uryer tjrcljkke kɵnjl<sup>2</sup>vermei,  
Baqi<sup>1</sup> qoimas pənidj<sup>2</sup> mjnjn kɵrmei.  
Mjnj qaida ekenjn vjle almascь,  
Tereң oidьң telmjrp soңьna ermei.

Dyniege dos, aqiretke vjrdei volmas,  
Ekeuj tap vjrdei vor ornьqа almas!  
Dyniege ьntьq, maxсарqа amalsьzdьң,  
Imanьn tygel deuge auzьm varmas.

1895

\* \*  
\*

Uyrekte qairat volmasa,  
Uiqtaqan oidь kjm tyrtpek?  
Aqьlqа səule qonbasa,  
Qaituansa uryjr kyn eltrek.

Aspasa aqьl qairattan,  
Tereңge varmas ystjrtter,

---

<sup>1</sup> Baqi — (ararca) məngj.

<sup>2</sup> Pəni — (ararca) çaloqan, ɵpelj çaloqan.



Qartıñıñ oıǵ sar tartqan,  
Әdetj çenjp kungjrter.

Tән syigenjn bermese,  
Çan съdamas çañь асьр.  
Bere versen, ber dese,  
Әdet eter talasър.

Malda da var çan men tән,  
Aqyl sezjm volmasa,  
Tjrcj|ktjñ nesj sән,  
Terenge vet qoimasa?!

Атьмдъ adam qoıqan soñ,  
Qaitjp nadan volaıñ?  
Qalqъm nadan volqan soñ,  
Qaida varър oñaıñ?!

1898

\* \*  
\* \*  
\* \*

Qūlaqtan kjrjp, voidъ alar  
Çaqсъ әn men tәtj kyi.  
Kөñjlge tyrlj oi salar,  
Әndj syisen, mence syil

Dynie oıdan съqадъ,  
Өzjmdj өzjm ұмътьр;  
Kөñljm әndj ұqадъ,  
Çyregjm voidъ çыльтьр.

Añsaqan cölde su tapsa,  
Bas qoımai ma bastauqa?  
Bjreu tyrtse, ia qaqsа,  
Boi toqtamas çasqauqa,

Bjr kyigjzjр, syigjzjр,  
Eskj ɵmjrđj tјrgjzer.  
ɵmjr tonьn kigjzjр,  
Çoqtь var qьр çyrgjzer.

Esјtkendei voladь,  
Qūlaqьm eskj sьььrdь;  
Eskj oiqa kɵnјm toladь,  
Tјrјltјр ɵtken qūrqьrdь.

Jсјр tereç voilaimьn  
ɵtken kynnјң ūularьn.  
Çəne сьn dep oilaimьn  
Çүrttьң çalqan cularьn.

Taqь sene bastaimьn  
Kunde aldaqьs qularqa.  
Esјm сьqьр, qасраимьn,  
Men јсреgen ūu var ma?

1897

\* \*  
\* \*

Qūr aiqai vaqьrqaп,  
Qūlaqqa ən ve eken?  
ɵnersјz, catьlqaп  
Kјsјge sən ve eken?

ɵңkei nadan antūrqaп  
Qanca aitsa çan va eken?  
Bos çyрјр qor qьlqaп,  
ɵmјrјңe kən ve eken?

1897

\* \*  
\* \*

Senve çürtqa, türsa da qanca maqtar,  
Əure etedj İcİne qulıq saqtar.  
Əzİne sen, əzİndj alıq sьqar,  
Eđbegİn men aqılnı ekj çaqtar.

Əzİndj sengİctİkpen əure etpe,  
Qūmarpaz vor maqtandı qulıq ketpe.  
Çİrtpen bırgə əzİndj qosa aldasıq,  
Salrıdar saqıqı qıqan voılnı er pe?

Qalıq kelse qarsı tır, qulıq verme,  
Qıyq kelse qıyqı, ođıqıqı erme!  
Çıregİne syngİ de tıvıq kəzde.  
Sonan tarqan sьn ası tastı kərmel

1897

\* \*  
\* \*

Al, seneİjn, seneİjn,  
Aıtqanlnı kəneİjn,  
Calma oğaqan sorılnı  
İcİn aram demeİjn.

Aq kənlİdj ədlİ çan,  
Tavılar dep kəreİjn,  
İa syİse, İa kılse,  
Elçİreİjn, təneİjn.

Çaralı kənlİ çazılar,  
Dınlıde raxat var sьqar,  
Çası adam degen qulıq səz  
Emes sьqar, tavılar.



„Өткен өмір көрген тус,  
Не қылағанда бір болар“  
Der папыр ем, „мақан пан“  
Не тартым мен панқаннан?

Сүрегімді қан қылды,  
Өткен өмір, өлген қан.  
Ақы іздеп, зерттеп,  
Бәрің сынап сандалқан.

Бірің тәртіп солардың  
Енді ісіме ои салқан.  
ТүлаVOIDь үлaтть  
Бәрі алдағыс сүм қалқан.

Басыңа тіді байқадың,  
Бәрінен басты сайқадың.  
Тағы бар ма, — айтағың?  
Нанқыс болсаң, енді пан!..

1893

\* \*  
\*

Қастықтың оты қалыңдар,  
Қас сүреkte қаноан сақ;  
Талартың аты ағыңдар,  
Әрқийнқа салқан сақ.

Уайым аз, ұмыт көр,  
Et ауырмаз веinetke;  
Bygjn ертең қетем деп,  
Көңілге алқан дәулетке.

Қайратпен кйіп, қалыпвай,  
Ақылмен тауыр айласың;  
Мен қалайға салыпвай,  
Сылы сүзвен қайнасың.

Qairatqa senjр qaqьqrai,  
Çazasьn tauьp, çaulasar;  
Qatьnca tьlmen carььqrai,  
Maidanqa cьqsa çarasar.

Çalьnь qaitar denenjп,  
Ynemj türmas osь caq;  
Talaiqь kəjь dьnienjп,  
Bjр ketjgjп ūstar vaq.

Qŭirьqь caian, vetj adam —  
Baiqamai senve qŭirььqra;  
Çьlmanь sьrtta, jсj aram,  
Kez volar qaida sorььqra.

Dosьңa dostьq qaqьz js,  
Dŭсrapьңa ədjl vol!  
Asььqьs tyvj əkjпc,  
Oilanьp almaq — savьr sol.

Aq kəңjldj çaqьsдан,  
Aianvai salьs ortaqa.  
Aqьь, aь tapьsдан  
Qu səzjп alma qolqaqa.

Sŭm-sŭrқia qu zaman  
Gyl kəjьner çjgjtke;  
Qьzьqьtь əmjр çainaqan  
Keudesj tolьp ymjtke.

Bjрnərsenj ūmьtsa,  
Qaita oilanьp qaramas,  
Maqtatьp, çŭrttь culatsa,  
Qŭmarь sol qьzva vas.

Senjserge kelgende,  
Sene verer talqamai,  
Çŭrtь qŭrқьr sengjcke  
Tŭrar ma qulьq çalqamai?

Aь ketken aldaqьs,  
Menj-aq alda səkpeijп,  
Balь tamqan ças qamьs

Ormasaңsь kɵkteijn.  
Senj җaqsь kɵrmese,  
Sener me edj sɵzjne?  
„Iarьmai“ dep terlese,  
Ar emes pe ɵzjne?

1891

\* \*  
\*

Җelsjz tynde җарьq ai  
Səulesj suda dьrjldер,  
Auldьң җань tereң sai,  
Tasьqan ɵzen kyгjldер.

Qalьң aqac җарьraqь  
Sьььrlasьp ɵzдж-ɵzj.  
Kɵгjnvei җerdjң torьraqь  
Qulьrьqan җasьl җer җyzj.

Tau җаңqьrьp, əп qosь?  
Yrgen it pen aitaqqa,  
Kelmer pe edjң җol tosьp  
Җolьqиqа aulaqqa.

Tatmaңdamai tamҗьrьp,  
Bjг suьnьp, vjг ьсьp.  
Dem ala almai damьl qьp,  
Eleң qaqьp vos cosьp.

Sɵz aita almai vɵgeljр,  
Dьrsjл qaqьp җyregj;  
Turьmar pa edj syienjр,  
Tamaqqa kьrjр iegj!

1898



Bilimden sýqqan söz  
Talapýğa bolsın kez.  
Nürin, sýrin körüge  
Kökregjnde bolsın kez.

Çyregj aına, көnjlj oiaı,  
Söz тыңdamas ol väiaı.  
Өз өнерj tür taiaı,  
Üqrasın va sözdj tez.

Әvlet basqan elerme,  
Sözge çuыq keler me?  
Tyzu sözge sener me?  
Tyzelmesjn vjlgen er.

„Aitsь-aitsьlar“ çalynar,  
Üqqьc çansьr savьnar.  
Üqrai çatьr çalyqar,  
Üiqьb-oiaı voikyiez.

Ças valadaı çeңsjkqoi,  
Bailaulь emes aqь, oi.  
Oilaqanь ait pen toi,  
Bçañ-qьlçañ it mjnez.

Sulu qьz ven ia vatьr,  
Bolmaqan soң tәңrj alqьr  
Sьqьr keter, ia qalqьr,  
Oqan aqь — aram vez.

Çaqsьqа aitsañ, çanь erjр,  
Üqar көңlj сьп verjр.  
Dertj jсjnde em көrjр,  
Nege altьndь desjn çez.

„Oi tərj-ai“ sıl, ker øsek,  
Qulbq, sūmdbq ia øsek,  
Bolmaqan soq vjr esep  
Meilj qamqa, meilj vøz.

1889

\* \*  
\*

Səuleñ volsa keudende,  
Мьна sözge kəñljñ vøl.  
Eger səuleñ volmasa,  
Meiljñ tjrjl, meiljñ øl.  
Таньmassьñ, kərmessjñ,  
Qartaqan soq kəz dj cel  
Imamsьzdbq namazda  
Qьzylvastьñ<sup>1</sup> salqan çol.  
Kəp suьlda q ne tavar,  
Bjlmese vjr kemel.  
Berekelj volsa el —  
Çaqaşь çailau ol vjr kəl.  
Çarьraqь çaiqalьp,  
Bülqaqtaidь, soqsa çel.  
Çan-çaqьnan kyrkjrep,  
Qūiьp çatsa aqqan sel.  
Oпьñ malь øzgeden  
Øzgece vor øser tel.  
Berekesj ketken el —  
Suь aсьqan vatraq kəl.  
Qūs qanqьldar, çaqalar,  
Culai almas çazqь tøl.  
Oпьñ suьn jcken mal  
Tьсqaq tijp aspas vel.  
Kəl dep oпь kjm çailar?

---

1. Qьzylvas—parsь qalqьpьñ eskj atь.

—Sub qürsbn ol vjr cəl.  
 Edinita<sup>1</sup> — çaqşşş,  
 Ergen elj — veine nəl  
 Edinita nəlsjz aq,  
 Əz vasəndəq volar sol,  
 Edinita ketkende,  
 Ne voladə əŋkei nəl?  
 Berekeŋdj qacşma,  
 El tənşc volsa çaqş sol<sup>3</sup>  
 Ras səzge talasşp,  
 Aqçem volma, çanşm kell

1889

\* \*  
 \*

Bai seijldj,  
 Bjr veijldj  
     Elde çaqş qalnadə.  
 Eldegj erkek,  
 Bosqa seltek  
     Qaqşp eljn qarmadə.

Çəndj, çənsjz  
 Səz tənəusjz,  
     Bas pen aiaq vjr qisap.  
 Ūrşsa — oğş,  
 Elge volş  
     Yiden yrgen itke ūsap.

Əzj ūşqqa,  
 Kədjrij çoqqa

<sup>1</sup> Edinita—(oğşca) — çalqşz, dara (vjr degen səz)

<sup>2</sup> Nəl — (oğşca) — oğşm qisapta çoqşn belgşj.

<sup>3</sup> Myrseittjn qol çazvalarında osylai çazyloqanda, vürbnəq vas-palarında „el it volsa, çaqş sol“ deljngen. Bjr Myrseit çazvasşna sytendjk. *Red.*



Qaramai öz qalıqna, —  
Söz qalıqmaı,  
Çöndj alyqmaı  
Çürtqa savar talryna.

Тапътадық,  
Çагътадық  
Çақсуда вјг јгелј.  
Qoıyna aıyr,  
Pәle saıyr,  
Аңдығань өз elј.

Састъ таıып,  
Berdj varып  
Volarynda çürtyna.  
Emjrenves,  
Endj rјspes,  
Uqsamas јс сыртyna.

El de çaman,  
Er de çaman,  
Аңдығань өз elј,  
Elde sıaz,  
Oıda oıaz,  
Oçvai-aq tür әrtyrј.

Kettj vјrlјk,  
Sөndj erlјk —  
Endj kјmge vettemek.  
Elјң ala,  
Ottъ cala,  
Taisa aıaқың kјm көremek.

Өттј өmјrјm,  
Qaitъ көңlјm —

Bül dynienjñ jsjnen.  
Çasъ qūrwbъ,  
Çanъ tūrqbъ,  
    Dos pa degen kjsjden.  
El kereksjр,  
Sözge emeksjр  
Ne voladъ maqtanъ?  
Beilj cıkj,  
Aqъbъ kyikj,  
    Osъ çürt pa tarqanъ?

1890

\* \*  
\*

Közjnen vasqa oibъ çoq,  
Adamnъñ nadan әuresj;  
Sonda da көñlj tьm-aq toq,  
Çaiqan, qaiqan әnesj.  
    „Bjlmeisjn“ dese, çelөkre,  
Deidj „odaqъ tәñrj jsj“,  
Bjrjnen-bjrj vөlek pe?  
Iemññ әdjl vendesj.  
    Çyrektjñ көzj acъlsa,  
Хаqtьqtьñ tyser säulesj.  
Jctegj kjrdj qacъrsa,  
Adamnъñ xikmet keudesj.  
    Nadannъñ көñljñ vasър tūr,  
Qarañqъbъq perdesj;  
Aqъldan voibъ qacър tūr,  
Oibъnda vjraq caruasъ.  
    Kjtartъ molda terjs oqъr,  
Daqardai volър sädesj;  
Mal qūmar, көñlj bek soqъr,  
Byrkjitten kem ve çem çesj.  
    Çyrekte aina çoq volsa,

Söz volmaidь öngesj.  
Тьндақыс қанса көр болса,  
Sөzdj üqarлық кем kjsj.

1891

\* \*  
\*

Talai söz vüdan vürьп көр aitqamьп,  
Tuvьп oilar ualьm çep aitqamьп.  
Aqьldьlar arlanьp üialqan soq,  
Oilanьp tyzeler me, dep aitqamьп.

Qazaqтьң өзge çürttan sözj üзьп,  
Bjrjnьң vьrj carcaң üqpas sözjn.  
Kөzdjң çasь, çyrektjң qanьmenep  
Erjtuge volmaidь jckj müзьп.

Çürtьm-ai, calqaqtamai sözge tysjn!  
Öilansь, sьrtьп qoiьp, sөzdjң jcn.  
Bçañdamai тьңдасаң neң ketedj?  
Сьqarqan söz emes qoi әngjme ycn.

Adasьp alañdama çol taва almai,  
Berjrek tyzu çoloqa сьq qamalmai,  
Ne qьlьm çoq, nemese eңbek te çoq,  
Eң volmasa kettjң qoi mal vaqa almai!

1895

\* \*  
\*

Ac qarьп çüvana ma mailь as çemei?  
Toq tura almas dөmdjden dөmdj jzdemel.  
„Bjr toiqan cala vailьq“ degen qazaq,  
Et көrjnse, qaitedj kyisei bermel?



Еңбек ҫоқ, хәрекет ҫоқ, ҫазақ кедә,  
Тәмақ аңдыр ҫәitedj tentjremei?!  
Et pen ҫымьз сьҫылды as ҫоқ deidj?  
Ol nemene ҫоқтықтың әсерj emei?

Et, ҫымьз, tamaq bolsa әrkjмge arzan,  
Tәttj, dәmdj jzder ең onan da arman.  
Өз рүһһмен хәлjң ҫоқ kynde тоiar,  
Qүldьq үһьр asaisьң asь vardaп.

Өз yijңnen тоiarҫа qоһьң qьsqa,  
As verer auldь jzder ҫyrsjң vosqa.  
Bjr ҫjlk pen vjr aiaq ҫымьз берген—  
Dereu senj ҫүmsaidь vjr ҫүмьsqa.

Ҫалҫа ҫyр, ҫат ҫerge ket, mal тауьр kel,  
Maһьң bolsa, silamai tүra almas el.  
Qaгһьһһьң вагһьnda qairat qылмай,  
Qaңqьр өtken өmјrdjң vәrj de ҫel.

Tәuekels'z, talapsьz mal tavьlmas,  
Eңбек qылmas еrjңcek adam volmas.  
Esek көtjң ҫusaң da mal тауьр kel,  
Qоlҫа ҫүqpas, ecađam kemjte almas.

Qulьq, sүmdьq, үrlьq pen mal ҫылmas,  
Sүm nәpsjң yjр bolsa tez тiьlmas.  
Zian cekpei qalmassьң onđai jsten,  
Mal keter, mazaң keter, ar vүiьrmas.

Asaҫan үrttaҫaңa ez ҫүbanar,  
Senjmdj dәulet emes sen ҫuanar.  
Eңбек qылмай tapҫan mal dәulet volmas,  
Qardьң suь sekjldj tez sualar.

Mjner atьn, kijmьn ьp-ьqcam qьp,  
Сьmbattanьp, сьmpиьp tamaq andьp.  
Buraңdap çыь çyzьn asqa satqan,  
Antürqanqа qosьma, ketsьn qaңqьp.<sup>1</sup>

Kyldьrgьcteu kylkьcьl qalçьnqа ūsta,  
Kezegen it тьm-aq көp ьjzdzьң tūsta.  
Өz yijnen çirenьp qasьp çьrgen,  
Antürqanqа qosьma qarьььsta.

1895

\* \*  
\*  
\* \*  
\*

Kөңjл qūсь qūiqьььr cartarapqа,  
Adam oиь tyrlenьp auqan caqta.  
Salqan әn—kөleңkesь sol көңjldьң.  
Taktьсьна<sup>2</sup> ьilesьn ol qūlaqqa.

Сьrқар, qalqьp, sorqalar, тамьçидь,  
Çьrek terвер oiatar vasta midь,  
Bul dynienьң ləzzətj ьəjь sonда,  
Oisьz qūlaq ala almas onдаi сьidь.

Uıqtар çatqan çьrektj әn oiatar,  
Onьң tətтj oralqan mənj oiatar,  
Keij zauьq, keij mūң, dertьn qozqар,  
Ças ьalaca көңjldь çaqсь uatar.

Adam az mūнь ьjльp әn salarьq,  
Tьңdaucь da az ol әnnen ьəhre alarьq;

---

<sup>1</sup> Myrsejittьң көcьrmelerьнде „antürqanqа“ degennьң orьn-  
na „kezergenge“ dep oтьradь. ьjz Tүractь qoldadьq.

Red.

<sup>2</sup> Taktьсьна—(отьсca) — өleңньң ьrқарьна.

Münmen сыққан, oralқан тәтти күйге  
Сыь сырек қайда бар қозқаларық!

Kөвjnese ән вась кеledj ассь,  
Kel тында! деп өзгеге volar вассь.  
Kerjm толқар тауьсар қаңқыр-кунгjr,  
Sol çerjne ойңмен аралассь!

Әннң de estjsj бар, eserj бар,  
Тындаусының құлақың keserj бар.  
Ақыдының сөзjндеi ойь кyидj,  
Тындақанда көңjлдjң өсерj бар.

Bjlmjdjen аiaman сөздjң маиьн,  
Altь өленмен вjldjrdjm әннң çайьн.  
Ezdjң вась қаңқырсыьн, erdjң көңj—  
Çаңқырсыьн деп oiladyьн aitqan саиьн.  
Kөkregjnde оть бар ойь adamqa  
Bül сөзjmnjң suretj тiрар даиьн.

Өmjrdjң алдь ыстық, artь суьқ,  
Aldь ойьн, art çақы мiңқа çуьқ.  
Çақсь әндj тыдасаң oi көзjңмен,  
Өmjр сәule көрseter судай тiньқ.

Çamanqa<sup>1</sup> „çan“ degen-aq ән көrjner,  
Çақсь ән вjлсе, аituқа kjm erjner.  
Çaramдь әндj тыдасаң, çаның erjr,  
Çавьрқақан көңljң көтерjler.

1896

---

<sup>1</sup> Соңқы вjр ауз өлең 1933-сылоьдан вiгьпоь баспалардан  
қалып қойған.

Red.



\* \*  
\*

Çasymda qylym var dep eskermedjm,  
Paidasyn köre tūra teksermedjm.  
Erçetken soñ, tyspedj uşsma,  
Qoıymdy mezgıljnen kec sermedjm.  
Bül maxrüm qalmaqyma kjm çazaly,  
Qoıymdy dep sermesem, öster me edjm?  
Adamnyñ vjr qyzyqy vala degen,  
Balany oqytudy çek kormedjm.  
Balamdy medresege vjl dep veredjm,  
Qyzmet qylyp, cen alsyn dep vermedjm.  
Özjm de vasqa saıyp, töske örledjm;  
Qazaqqa qara sözge des vermedjm.  
Eñbegıñdj vjlerıjk ec adam çoq,  
Tuvjnde tynıs çyrgendj terjs kormedjm.

1885

\* \*  
\*

Әsempaz volma әnege,  
Өnerpaz bolsan, arqalan.  
Sen de vjr kjrjic dyniege,  
Ketjgin tap ta var qalan!

Qairat pen aqyl çol tavar,  
Qacqanqa da quqanqa.  
Әdjlet, safqat kjmde var,  
Sol çarasar tuqanqa.

Bastarqy ekeu soñqyşsyz,  
Vjte qalsa qazaqqa;  
Aldyñ—çalyn, artyñ—müz,  
Barar edjü qai çaqqa?

Paidanь kørseң, vas ūrьp,  
Maqtandь jzder qaiqь alma!  
Mjnјndj ūrlap җasьrьp,  
Maidanqa tyspei wәige alma!

Өzјnde varmen көzge ūrьp,  
Artьlam deme өзgeden;  
Kyndestjgјn qozdьrьp,  
Azarqa qalma ezbeden!

Aqьrьp җyrьp, anьq vas,  
Eңbegјn ketpes dalaqa,  
Ūstazdьq qьlqan җalьqras  
Yiretuden valaqa.

1894

\* \*  
\* \*  
\* \*

Ғastьqtьn otь, qaidasьn,<sup>1</sup>  
Ғyrektj tyrtьp qozqamai!  
Oҗььmnьn vлjьp paidasьn,  
Dynienјn көrkјn wolҗamai?!  
Adamньn тауьr aillasьn  
Kјsјlјktj qilamai,  
Qaruьn көңjл sailasьn,  
Qolqa ol tyspes voilamai.  
Махавват qьzьq kјm көrer,  
Оньn dәmjn tatpasa?!  
Vјr җola vastь kјm verer,  
Ғanьnа qaiqь watpasa?!  
Aiamai җanьn dos erer,  
Ғoldastьqtь aqtasa.

---

<sup>1</sup> Bül өлең Авалдың мұнап бүгінқы вазпаларына кјrмеі қал-  
ған. Мырseit көчрмелерјнде 1889-җылы җазьлған өлеңдер товьнда  
eken, vјz de sәnь qoldandьq. *Red.*

Aldьңа аидар кјм келер,  
Erjnbei ҫyrjр вақраса?  
Mal вақрақтық сағуа вор,  
Adal тауыр асықрай —  
Qūr aiqaimen әуре вор,  
Өнердјң ҫайып васа ұқрай.  
Endj nenj jsteimjz?  
Bәrjnep de vos қалдық!  
Auzоға keljр tys deimjz,  
Qылып ҫyrjр qūr салдық!!

1889

\* \*  
\*

Qылым тappai maqtanva,  
Oғып тappai vartanva,  
Qūmarlanьp cattanva,  
Oınар vosqa kyluge.  
Bes nәrseden qасық vol,  
Bes nәrsege асық vol,  
Adam volam desenjz.  
Tjleujн, өmjrnң aldьңда.  
Oqan qaiqь ҫesenjz.  
Өсек, өtjrk, maqtanсақ,  
Erjncek, beker mal сасвақ,  
— Bes dūcranьң vjlsenjz.  
Talap, еңбек, tereң oi,  
Qanaqat, raqьm, oilар qoi,  
— Bes асыл js көnsenjz.  
ҫамандық көрсен nәfrәtlj,<sup>1</sup>  
Suьтыр көңjl tisaңыз,  
ҫақсылық көрсен qivrәtlj.<sup>2</sup>

<sup>1</sup> Mәfrәtlj — (арапча) — ҫеркенјctj.

<sup>2</sup> Qivrәtlj — (арапча) — ylgjlj.



Онъ оиқа қисаңыз.  
Қалым болмай немене,  
Балалықты қисаңыз?  
Болмасаң да ұқсар вақ.  
Бір қалымды көрсеніз.  
„Ондай болмақ қайда?“ деп  
Айтпа, қылым суисеніз.  
Сізге қылым кым берер,  
Қанбай қатыр сәсеніз.  
Дүние де өз, мал да өз,  
Қылымға көңіл берсеніз.  
Бұлgenderдің сөзjne,  
Махавватпен ерсеніз.  
Ақыл сенбей сенбеніз,  
Бір jsке kez келсеніз.  
„Ақсақал айтты, бай айтты“,  
Кым болса меңі, сол айтты, —  
Ақылменен ңсеніз.  
Nadandarqa voi vermei  
Сын сөзбенен өлсеніз.  
Аят, хадис<sup>1</sup> емес қой  
Күрjр болдың демес қой,  
Қанса қарсы келсеніз.  
Көр көзjne көрjne айтпа, —  
Бүздjң сөзге ерсеніз.  
Мұнъ ңазқан кjсjңjң,  
Атын бүлме, сөзjң бүл,  
Осы ңалқан дүниеден  
Cecen de өткен не бүлбүл.  
Kөsem de өткен не дүлдүл.  
Сөз мәңjsjң бүлсеніз,  
Ақыл мизан<sup>2</sup> өлсеу қы,  
Егер қисық көрjнсе,

<sup>1</sup> Хадис — (арапса) — пайқамбар сөзj.

<sup>2</sup> Мизан — (арапса) — таразь, өлсеуjс.

Meiljñ tasta, meiljñ kyl,  
 Eger tyzu kørjnse,  
 Oilap - oilap qūlaqqa jl.  
 Aqьmaq kør, aqьldь az,  
 Deme kørтjñ sөzj vül.  
 Çaqьnnьñ sөzj tättj dep,  
 Çaqьnьm aittь dei kørme!  
 Nadandьqpen kjm aitsa,  
 Ondai typsız sөzge erme,  
 Sızge aitamьn, qaupjm vül.  
 Özjñ ycjn yirensen,  
 Çamandьqtan çirensen,  
 Асьlarsьñ çьlma-çьl.  
 Bjreu ycjn yirensen,  
 Bjreu vjlmes, sen vjlseñ,  
 Bjlgenjññjñ vərj tül.  
 Sөzjne qarai-kjsjñj al,  
 Kjsjge qarap sөz alma!  
 Сьñ sөz qaisь vjle almai,  
 Ərnərseden qūr qalma.  
 Mūñь çazqan vjlgən qūl.  
 Qūlamahi — Dəuani <sup>1</sup>  
 Solai deidj — ol сьñсы.  
 Sөzjn oqьr çana oila,  
 Tez yirenjр, tez çoima,  
 Ças uaqьtta kəñjl gyl.

1886

\* \*  
\*

Malqə dostьñ mūñь çoq maldan vasqə,  
 Alarьnda cara çoq aldamasqə.

<sup>1</sup> Qūlama — (arapca)—өte vjlgic, oqaljm, kør oqьoan kjsj  
 (dauani kjsjñjñ atь)



Тавъсьна тавъньр, қалтың қақыр,  
Тоїқаһьнап қалқаһьн версе аласқа.

Mal çiadъ maqtanъn vjldjrmekke,  
Közge cūқыр malmenen kyidjrmekke.  
Өзj cocқа өзгенj it dep oilar,  
Sopra-sumen, syiekpen syidjrmekke.

Ақыды деп, арлы деп, ақпейл деп,  
Мақтамаидъ eckjmdj vül kynde көр.  
Осы kynde mal qaida, воқ jcnде,  
Алтып алаң бередj воқыһьнап çer.

Осыһь оқыр, oilai бер, bolsaң zerek,  
Еңбектj sat, ar satър nege kerek?  
Үс-ақ нәрсе адамның қасietj,  
Бстық қairat, нүрлы ақы, çылы çyrek.

1896

## ESKJLJK KIJM J

Oilanър oiqa kettjm çyz çылы өткен,  
Топ қаваттар kigenjm cidem cekpen.  
Çeide-damval aq saңнан, çarоақ calbar,  
Çыгым valaq, matamen әdjrtetken.

Мьрсима аiaқында vлығарь etjk,  
Kijz valpaq тоңдырmas ьзоғар өтjр.  
Үlken kjse veljmdе çез salдырған,  
Сағрақым дәндәкуjм çарқ-çүрқ etjр.

Kylәраға vastырған рүсрақ тымақ,  
Jckj vaуһьн өtkjzgen tesjk құлақ.  
Товылырдан kesjр ар, çjрpen qadar,  
Артып velge қыстырған вәj қүһьсрақ.



Qalmaqъ qara yzengj, vijk qastъ er,  
Qançьoqamda vailaulъ çjpten çjder;  
Çarqaq çastъq kørçigjm, çezdj pьstan,  
Bjr keljstj sailmanъm torqa mjner.

1894

\* \*  
\*

Çyrek teңjz, qьzьqтьд вəj asьl tas,<sup>1</sup>  
Sol qьzьqşьz əmjrdə çyrek qalmas.  
Çyrekten qьzu, qьzva ketə qalsa,  
Əzge tənnen ec qьzьq js tavьlmas.

Dostъq, qastъq var qьzьq çyrek jsj,  
Ar ũlattъd vjr aqьl kyzetçjsj,  
Ar men ũlat sənbese, əzge qьlьq  
Arьd, aqьd — vũl kynnjd mertebesj.

Qartaң tartqan adamnan ot azaimaq,  
Ot azaisa, ərjstjң vəj taiqaq;  
Caruaң yçjñ kərjngən aqьl aitъr,  
Çolьd taiqaq, aiaqьd tartar maimaq.

1902

\* \*  
\*

Kyn artъnan kyn tuar,  
Bjr kyn damьl ətkjzbes.  
Oi artъnan oi tuar,  
Çelge mjnsen çetkjzbes.

1898

---

1 Bũl əleң Myrseit kəçjrmelerjnde „allanьd əzjde ras“ degen əleңnjң aiaqь vor çyredjekən. Bjraq vũrgьnqь vaspaњd tũşьnda Tũrac onь vasqa əleң dep vjlgendjkten çana mazmũnь anamen nьq vailanьspraitьndьqtan vjz vəlek əleң retjnde vastьq.

Red.

## Ç Ū M B A Q

Alla mьqть çaratqan segjz vаты,  
Baiaqьdan soqьсьp əlj çаты.  
Kezek - kezek çьqьсьp çатыp - tьgьp,  
Kjm çьqарь belgjsjz tyvjnde aqьp.

## С E C U J

Münь tapsam, oilanьp aqьn denjz,  
Тава almasam, aqьldь volar nemjz.  
Qьs penen çaz, kyn men tyn, taq penen çьp  
Çaqьсьbьq pen çamandьq — voldь segjz.

1890

## Ç Ū M B A Q

Qara çer adamzatqa volqan meken,  
Qazьna jçj tolqan ərtьrlj ken;  
Jçjnde çyz mьң tyrlj asьь var,  
Solardьң eң artьqь nemene eken?

С E C U J : temjr,

1891

## Ç Ū M B A Q

Sьnalар, ei çjgjtter, keldj kezjn,  
Səuleң volsa, vermen kel, talartь erjn  
Çan qūmarь dьniede nemene eken?  
Səpь vjlseң, ərnenj vjlgenderjn!

С E C U J : Bjlmekke qūmarьbьq.

1891

## ТЕРЕКТИҢ СЫЙ

(LERMONTOV TAN)

Asau terek doldanьp, vьyрqanьp,  
Taudь vьzьp җol salqan tastь җaгьp,  
Aгьstannьң җaьндаi vьira tolqьn,  
Aidaqardaи vьktelьp җyz tolqanьp.

Kavkazdan сьqть җainap qьльp ии-си.  
Tyзу җerden җol kerner иlqaidь су,  
Qaьң qairat voиьnda. vetj kylьp,  
Momьnsьnqan pьcьnmen aqadь qu.

„Qарqazdaи qьzda tuqan perzentьmьn,  
Bьltьң sytьn ьcьp erҗetkenmьn,  
Qazьvekten aqam senj kьksep сьqьp,  
Kьm qaqtьqsa җoььmda kyiretkenmьn.

Zor keude adamzattьң ailasьna,  
Kьnvei vьgьn kycьmdj kьrsetkenmьn.  
Ekj ezujьm kьpьrьp aiqailasam,  
Cьn qьtьrsam сьң tastь tervetkenmьn.

Arтьqьp asau ьnьң keldj aqsaqal,  
Tau-tasqa adamzatqa salьp җaңҗal,  
Dem alaiьn dep keldьm ac qoиьндь,  
Salem-sauqat ар keldьm qoc kьrьp al.

Ar kelgen vьqь menen maraььm var,  
Adamьnan tartьp alqan kьp maььm var.  
Er-toqьть, aтьmen, qarььmen,  
Er cerkectь ар kelgen amaььm var“

„Mьnьң vьrj tartььm sьzge“ deidьj,  
„Aqььндь ait aqsaqal vьzge“ deidьj,  
„Baqса, zavod, җailardь qьldьm talqan,



Əvəjr vai çaldar çatır çuz kedeldj.  
Qartañ Kəspri qaltıqan voıymenen,  
Terekke kəzjn acır yndemeidj.

„Azyrqandın vjlemjn aqsaqal cal,  
Tentegjınnıñ səzjne qūlaqın sal.  
Qazaq-ogıs qatın vjr sūludı,  
Ar keljr em, qaitıjn onı taqı al“.

Kərij Kəspri qara kək kəzjn acı,  
Çıb çuzven Terekke amandastı.  
Çıbır qaqr qozqalır sıq-sıq kyljr,  
Qattı aldı, qıtqısbız aralastı.

1898

## Ç A L A U

Çalqız çalau çaltıdap  
Tūmandı tenjz ərjnde,  
Çat çerde çyr ne tındır?  
Nesj var tuqan çerjnde?

Oınaqtar toqr, çel kuler,  
Maısar djngek sıqrılar,  
Ol çyrgeñ çoq vaq jzder,  
Qacraıdı vaqtan voıdı ūrlar.

Astında darıa kək maidan,  
Ystjnde səule altın kyn.  
Qaracı, vyljk qūdaıdan  
Sūraıdı daubı kynj-tyn.

1899

## Q A N Ç A R

Syikjmdj volat qançar türsün çainar,  
Bst̄yq-sūyq maidanda s̄yqad̄y oinar,  
Gruzin acul̄ ūsta kekke soqqan,  
Er cerkes soq̄ȳs ucjn alqan qairap.

Erkelj n̄əzjk qolmen maqan̄ tidj,  
„Um̄tra“ der air̄yloqan çerde verdj,  
Qan sorqalar çyzjne ças sorqalar,  
Qaiq̄ymen ertengennj̄n belgjsj edj.

Qara k̄öz qarap maqan k̄öp qadalqan,  
Q̄ür̄ia qaiq̄y ertenj̄r vōīn alqan.  
Bolatca d̄rj̄ldegen çal̄n k̄ögen,  
B̄jr kyngjrt tart̄p çana ottai çanqan.

1896

\* \*  
\* \*  
\* \*

Auru çyrek aq̄ȳn soq̄ad̄y çai.  
Carcap qalqan keudemde tulai almai,  
Keide ыр-ьst̄yq qan vas̄p keted on̄y,—  
D̄ənbekcigen tynderde t̄n̄cs̄yq̄a almai.  
Qarañq̄y sanrau qaiq̄y oid̄y çegen,  
Ezgj̄lk pen dost̄yq̄t̄y ɵzj k̄ögen.  
Aq̄ȳb çoq, ar̄y çoq sūyldaqt̄y,  
Kunde k̄erj̄p t̄l̄vōīb çjrkengen,  
T̄j̄rj̄ltj̄p ɵtken kyndj taq̄y c̄ölder,  
Os̄y kyñj kyñ demes, qarq̄ap, mj̄nder,  
Keide t̄j̄ler vaq penen taq̄y t̄n̄b̄st̄yq̄,  
Keide qaiq̄y, azart̄y taq̄yda jzdep  
Keide oilaid̄y ç̄ylauq̄a qaiq̄y zar̄n̄,  
T̄n̄b̄cs̄ȳz kynde oilaqqan derttj̄n v̄erj̄n,  
Keide on̄ȳs̄n ças̄yrar ç̄ürttan ūrlap,

Ketjrer dep mazaqtap bettjñ arñ.  
Auru çyrek aqññ soqadñ çai,  
Əz dertjñ tñqñr jcke ol, vjldjre almaı,  
Keide ыр-ыстық қан тақь vasadñ onñ,  
Keide vjr sət tñpsñqar un sñqarmai.

1898

\* \*  
\*

Nürñ aspanqa tjresjr əskensjn sen,  
Men-menderdjñ qaiqñsyz er kəñljmen.  
Çazqñtürñm çasñr çerdjñ betjñ,  
Çasñ cəp ren voi çetken egjnmen ten.

Sonan berj raqñmsyz kəp çyl əttj,  
Oraq keler, oğlar mezgjl çettj.  
Çññ menen suñqññ vərn kərn,  
Qairan kəñjl qaiñspal qairat ettj.

Auñr oıdñ kəterjr auñraqan çan,  
Qaiqñ, qasjret çyzñe belgj salqan.  
Dənj toñq, vasñ ylken egjñdei-aq,  
Senjn de vasñdñ imek çerge taman.

Əleijn dep əlmeidj əlerljkk çan,  
Əste əlmes vjlgendei qññq qññqan.  
Açal keljr vas salsa, çandñ ırlasa,  
Əmjñ qaida, sen qaida sonñ oilan?!

Adamzat bygjn adam, erteñ torñraq,  
Bygjnñg əmjñ çarqñldar aldar vjraq,  
Erteñ əzn qaidasññ vjlemjsjn?  
Əlmeq ucjn tuqansññ oila sñraq!

1899



## ÇARTAS

Qonadı vjr kyn ças vült,  
Çartastın tösjn qūsaqtar,  
Çeneldj erten qaldı ymjt,  
Kök çyzjne oınaqtar.

Əçimdj çyzj tercjgen,  
Kərj çartas tañqartı.  
Bərj osı-au dep jz degen  
Tomsarır tırır çılaprı.

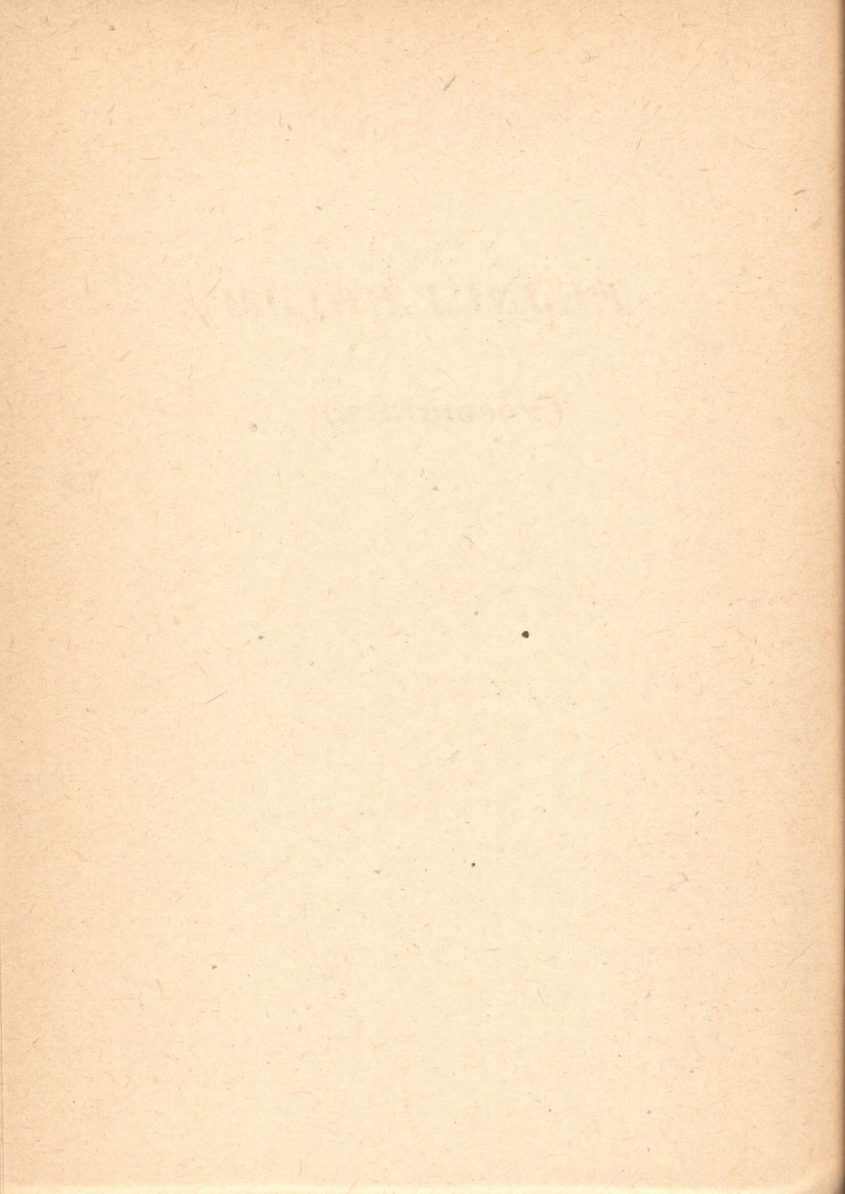
1899



*EKJNCJ BΘLJM*

*(Poemalar)*





## ISKENDJR

(Əngjme ələ)

Osъ çürt iskendjrdj vjle me eken?  
Makedoni caharъ oqan meken.  
Filip patca balasъ, er kənjldj,  
Maqtan syigjc, qъzoqancaq adam eken.

Filip əldj, Iskendjr patca boldъ,  
Çasъ əreң çırma vjrge toldъ.  
Əz çürtъ az kərnjrp kərcjlerge,  
Kəz alartъp, qaradъ oңdъ-soldъ.

Sūmdьqpen əsker çір qaharlандъ,  
Çaqьп çerge çau volьp tūra attандъ.  
Kəp eldj, kytjnвegen qьrdъ, çoidъ,  
Xандъ əltjrp, qalasьn tartъp aldъ.

Çazasъz çaqьп çerdjң vərnj carъ,  
Darlanьң suьndai qandar aqtъ.  
Carqan eldjң vərnj de vodan<sup>1</sup> qьlp,  
Əkjmdjkpen qolьna tartъp artъ.

Iskendjr elde almaqan xan qoimadъ.  
Alqan saьn kənjlj vjr toimadъ,

---

<sup>1</sup> Vodan — ваодьна, вьгьнорь иақтыта Russiaда ваодьноян еі, ғьстьң vodani degen sөzjnen сықпан.

Ағань барған сайн қатъ асылр,  
Çerdjн çyzjn алуға оi оиладъ.

Қан jсер, қаһарль хан асуь көр,  
Атақьнан қорқадъ çürt қайқь çер,  
Соl кyнде қосаметсj аитадъ екен:  
„Ханньң хань, патсаньң патсасъ“ деп.

Атақь талаi çerge оның çettj,  
Çerdjн çyzjn алуға талар ettj.  
Esepsz әскер ertjр çарақтаньр,  
Esjtken elderjne çyrjр kettj.

Аldьнан сьға алмадъ eckjm мүньң,  
Bәjn de aldъ, қорқьтть çолдақьньң.  
Çан сьқрадъ aldьнан, тоқтауь çоқ,  
Çer çyzjn çеке вилер алмақсьньң.

Çyре-çyре вjр elsz cөлge tystj;  
Альр çyрген суьньң вәjn de jctj.  
Аиан, adam, вәj de вjрдеi cөлдеp,  
Bасьна қūдай салдъ қиьн jstj.

Sandalдъ sar dalada su tabalmai,  
Cөлдеgen çürt қaitedj vos қamalmai.  
Qызметкерdjн вәjn de estjrmekcj,  
Bольртъ cөлдеgenge сьдай almai.

Mьсалъ: astьндақь at odaқь ūctь,  
Iskendjр de atьньң çальн қūctь.  
Çaltьrap сәule берген вjрнәрсеge  
Patсаньң at ystjнде көzj tystj.

Barsa, вjр сьлдыр қаққан мөldjр вūлақ,  
Taspadai веine арьқтаң сьққан қūлар.



Tyse sala Iskendjr vastь qoidь,  
Jcse, suь өзgece, tәttj tьm-aq.

Kepken valьq keltjrtj sonda tūrьp,  
Sol suqа valьqtь aldь vjr çudьrьp,  
Jsj, dәmj өзgece volьp kettj,  
Taңqaldь, mūnyң vәrjn suqа çoғьp.

Iskendjr qolyна aittь: „bū netken su?  
„Bәrjң de jçjr, bül suqа vetjңdj çu!  
Bjr vai elden osь su cьqqan cьqar,  
Өrlep varьp, ystjne tјgeljk tu.

„Bül salqьn, tәttj suqа qanьңьzdar,  
Caq keler maqan çan çoq nanьңьzdar.  
Menen qalmai bül sudь өrlep varьp,  
Talqan qьlp saharjn aьңьzdar!“

Çarьq cactь, qol çurdj sudь өrlei,  
Caharjne çetkence dаmy көrmei.  
Kөkreңbek temjr kigen өnkei vatьr,  
Tartьrьp çөneledj sьrnai-kernei.

Sol әsker sudь өrlep talai çurdj,  
Sudьң vasь vjr qūzar catqa kjrdj.  
Cattьң auzьn bekjtken altьn qoғqan,  
Qaqrasь bekjtulj, көzj көrdj.

Qaqrany асаиьn dep хан ұmтылды,  
Tūtqasьn olai-būlai qattь çūлды.  
Aca almady, qaqradan ymjt yzdj,  
Aqьldasьp, tәujr-aq amal qьлды.

Iskendjr toqtau көrmei өsken çan qoi,  
Kelmei me, toqtausьzдың vәrj daңqoi?

Del-sal volьp, vərj de qaita sьqьtь,  
Альсьp əl kelmesjп vaйqаqаn qоil!

Doldьqpen хан Iskendjп aculandь,  
Aculanьp qаqpaqа çetjп vardь.  
Qаqpaнь дувjretjп qаqьp-qаqьp,  
— Qаqpaңдь ac! — деп, вагьпса айqаi salдь.

Qаqpaньд ар çаqьпап vjreu keldj,  
Kuzetcjsj sol eken дьвьs verdj.  
— Qаqpaнь саqап асар гьqsat çоq,  
Bul qūdaйqа vastaitьп qаqpa—dedj.

— Bjlmesen, men „Iskendjп patca“ degen  
Çer çyzjпjп soqьsta vərjп çengen.  
Qаqpaңдь ac, qаvагьңдь ait, vjldjп maqап  
Qorьqьm özjп tuьp, көz көrmegen!“

— Mьqьtьmьп деп maqтапва, аqы vjlsen!  
Oндаi kjsj vül çerge kelmeidj тең.  
Jcj tar көre almastьд vjreuј sen,  
Bатыr volсап, өзjңjңдә nəpsjңdj çen!“

— Talьpңqап talappenen men de vjп er,  
Kөp çurdjп, kezdei keldj көrmegen çer.  
Eң volmasa, qalqьma көrsetejп,  
Sьi qььp, belgj volar vjпnəse ver“.

Qаqpaдан laqьгьдь vjп oramal:  
— Sььm osь, patca, тьпапь al,  
Jcjнде vjпnəse var аqы verer,  
Apardaqь oilanьp, көzjңdj sal“.

Oramalдь qуаньp, qоььпа aldь,  
„Sьi aldьm“ деп, qalqьпа qaita vardь.



Qarasa, jçjndegj vjr qu syiek,  
„Bül netken mazaqъ“ der, aң-taң qaldъ.

Aculanъp sььna, voldъ kektj:  
Eң volmasa, vjlmeidj sьi vermektj,  
„Oсь menjң tenjm ve?“ der aqъrъp,  
Laqtъrъp çjberedj sol syiektj.

Çoldasъ Aristotel <sup>1</sup> aqъь mol,  
Laqtъrqaп syiektj aladъ sol,  
Xaпqa aittъ „qasiet var bül syiekte,  
Közjңe көrseteijn qavardar voll“

Sol kynde Aristotel çeke dara,  
Aqъl sөzjn tьndamai, var ma cara,  
— Tarazьнь әkel de syiektj sal,  
Vjr çaqъnaп altьn sap өlser qara!

Bül sөzge Iskendjr de qarai qaldъ,  
Tarazьнь qürdъrъp, ortaqa aldъ.  
Qanca altьndъ kymjs pen salsadaqъ  
Vjr kjckentai syiektj audarmadъ.

Munъ көrjр—Iskendjr aң-taң qaldъ.  
Var qarunъn altьnqa qosa saldъ.  
„Endj qaiter“ eken der qarap edj,  
Bürьnqъdan qu syiek aubrlandъ.

Aristotel xakjmge<sup>2</sup> patca keldj:  
— Mьna syiek qazьnanьң vәrjn çөңdj.  
Bül syiektj vasarlьq nәse var ma?  
Aqъlңmen oilanъp tapcъ!—dedj.

---

<sup>1</sup> Aristotel --vjzdjd çьl sanaqъmьzdan бүгьп-384—322—  
çç. өmjr syrgen gretsianьң ulь dәnjcran filosofь.

<sup>2</sup> Xakjm — (arapca) — çaljм, oqъmьstь, dәnjcran.



Xakjm çerden torьraq альbardь,  
Bjr uьstar syiekke casa saldь.  
Ana vabь sьlq etjr çerге tysjr,  
Syiek vabь çoqarь sьoqrь qaldь.

Iskendjr münь көrjr, az tьradь,  
Xakjmdj aulaq çerге saqradь.  
„Taң qalarьlq js voldь münьң özj,  
Mәнjsjn aitьp vercj“ dep sьradь.

— Bül adam көz syiegj—dedj xanqa,  
„Toia ma adam көzj mьң men sanqa,  
Çemjt көz, çer çyzjne toimasa da  
Өlse, toiar көzge qüm qüьlqanda.

Kərjr көzdjң dyniede arañ ylken,  
Alqan saьn dyniege toia ma eken?  
Qanca tjrj çerсе de өlgen kynj  
Өzge көзven vjrdei-aq voladь eken.

Aculanba, ei patcam, aitaьn dat:  
Altьn qaqpa vermedj vjzge rьqsat,  
Sьl sьradьң vergenj vjr qu syiek,  
Münь көrjr, альңыз sjz de qьvьrat!“

Oilap-oilap patcanьң moинь tystj,  
„Qüdaьm көrsettj“ dep vül vjr jstj.  
„Bekerljк eken menjң vül jsjm“ dep,  
Qolьn альp çürtьna qaita көctj.

Az-aq söz aittьm, vjttj vül әngjme,  
Münь vjr өзge sözdjң vjrj deme.  
Qarnьң toisa qaiqrьma maqtan ycjn,  
Toimas көzjң toiar dep qaiqrь çeme.

Qu ɵmjr oldas volmas ɵlj-aq ɵter,  
Əz kylkjde ɵzjd qarq volma beker!  
Uiatyđ men arbyđ malqa satyr,  
Uiatсыz da iman oq, typke eter.

Maqtanasyđ vjreuge maqtasyn der,  
Sauaıymnan ec adam qaqrasyđ der,  
Sen ketken sođ artynnan kyljr qalar,  
Anturqannan qudaıym saqtasyn der.

Aqysыз ɵzjn maqtar bybraidь,  
Boıyda ɵlcer sɵilesen, neđ quraidь?  
aqсы bolsan, arbyty kjm kɵrmeidь,  
Əz baqađ ɵzjđnen kjm sūraidь?!

---

ƏZJM ƏŇGJMESJ, «MЫŇ BJR TYŇ»  
ERTEGJSJNEN

Bjr sөzjm „Mың bjr tyn“ nen oqыр көрген,  
Өлең qыр sol sөzjmdj aitqым kelgen;  
Вольртъ ақайындъ ekj çjgjt—  
Baқdatta, Müstara men Sapa degen.

Ekeuj çetjm edj әkesj өлген,  
Talaptan çetjmvjz dep vos çyrmegен.  
Tjgjcj, kestecj edj kjcj jnjsj,  
Müstara suretcjlk qылым vjлgen.

Ekeuj ekj айылмақ қатып çegen,  
Bjr cetke ketpek volьp çürt көrmegen,  
Mal tarqanь bjr jzdep tarpaq volьp,  
Sert qыльp, bjr vjгjne uәde bergен.

Ekeujn ekj çaqqa taqдыr vөлgen,  
Çandar emes qaterden әste imengen;  
Сьпмасынqа Sapaсь kete türсьп,  
Müstara Balsuraqа vүгьп kelgen.

Müstara voidaq kedei vjraz türqan,  
Kәsjvjn kynnen kynge tәңrj oңqarqan.



Azdan soñ qatın alıp yi salıqızır,  
Cəhərdə senjmdjnıñ vırj volqan.

Bül qūrap, kijm tyzer, qarnı toıqan,  
Qaqqazqa ərnek çasap, suret oıqan.  
Qūdaıym kecjktjımei vır ul berjı,  
Moldalar onıñ atın Əzjm qoıqan.

Bır çasap, ekj çasap, Əzjm ɵstj,  
Sonan soñ medresege varıp tystj.  
Az çylda çaqısqı qylym nəsjı etjı,  
Ças çjgjt, çyzj nırlı kɵñlj mastı.

Oqudan sıqıa ūstadı ata ɵnerjn,  
Asırdı atasınan ərıjr çerjn,  
Sol kynde açal çetjı Mıstara ɵljı,  
Çırtıq, çetjı volmadı ol ças ɵrjm,

Atanıñ xarakətjn ūstai aldı,  
Ənerj artıq sıqıır, çan tañ-qaldı.  
Alıcsılar kɵvejı mılnıñ jsjn,  
Bırgınoıdan artıır, mal qūraldı.

Bır kynj lavkesjnde ɵtır edj,  
Toıqın ton, altın kemer vır cal keldj.  
Ne çylsa, vır qūrmettj adam qoi dep,  
Əzjm tūrıp ıjlır səlem verdj.

Səlemjn aldı, cal da amandastı,  
Qasına çısqı keljı, çaqındastı.  
—„Çat çerdjı adamy edjm, ei sıraqym,  
Ne xarakət qylassıñ?—dep sūrastı.

—Çasymnan çetjı edjm kɵñlj sınlıq,  
Ənerjm artıq emes ondai ūlqı;

Енбекренен көз сызвей кун көремjn,  
Харакәтjm—suretcj, воіаусьльq!

—Mjnezjn, tysjn çaqсь nadan derge,  
Artьq өнер qıьn va talartь erge.  
Tesjlgen kунj воіь sendei çastь,  
Aiaimьn өnjmj çoq vül өnerge!

Bül sөzge Әzjm түгьp aculandь,  
—Tүgpaıь səileisjz—dep qarai qaldь:  
—Adamньң харакәtjn qorlama vai,  
Ac emen volmasam da, sendei maldь.

—Qorlamaimьn hәм balam zorlamaimьn,  
Tesjlgen kунj воіь senj aiaimьn;  
Ximia qьльmьn vjlucj em, yireter em,  
Mьstь altьn çasaucь em, aldamaimьn.

Cьn өnerge qaiter ең, көzjn çetse?  
Әrkjmge çaramaldь, münь yiretse,  
Өzj yлken, өzj oңai, artьq өner,  
Az çүmьspen көp altьn xasil etsel!

Mendaqь çyrgenjm çoq maldan kysjр,<sup>1</sup>  
Aittьm balam, vasьңa meirjm tysjр,  
Erteң erte, mьсьңmen daıьn volьp,  
Kөңljңnjң dәр kymәnjn<sup>2</sup>. alsь cesjр.

Әuelj хаqtьqьna çetsjn көzjn,  
Sert qьldьm qoi, yiretpек volьp өzjm!  
Erteң erte sol çerden tavьsraqqa,  
Ekeuj uәde vailap qoidь sөzjn.

<sup>1</sup> Kysjр—tastai almai çyrgenjm çoq degen maqnada.

<sup>2</sup> Dәр kymәn—(арапча)—kydjк.

Cal kettj, aŋ-taŋ vala yige qaitt̄,  
Kørgenjn anas̄na keljr aitt̄.  
Ximia qylym̄t̄ var deitjn syitsedaq̄  
Anas̄ vas̄n caiqar, jcjn tartt̄.

—Apar da m̄s, vaq̄rd̄ ald̄na sall  
Alt̄n volsa volad̄ vjrtalai mal.  
Çalq̄z̄ym̄ ne qylsaŋ da saq vol̄p çyr,  
Çad̄jgøi vor çyrmesjn ant̄urqan cal.

Bala aitt̄: Təŋrjm qaqs̄a vende ne eter,  
Çalqan volsa vjl̄ner qor vor keter.  
Çyn vol̄p, uədege varmai qalsaq,  
Qaryld̄qtan aigr̄qan ызas̄ eter.

Ne qylsa sol kyn vala, cala ūiq̄tad̄,  
Ət̄rjk ras̄n oilan̄p̄r, tava almad̄.  
M̄s vaq̄r̄n qolȳna ald̄daq̄,  
Lavkege kyndegjden erte vard̄.

Caldaq̄ dereu dāyn vola qald̄,  
Vjr dor̄badan kəmjr men kərjk ald̄,  
Ekeuj səlemdesjr volq̄annan son,  
—„M̄s̄ȳn qaida balam“ dep djgjr sald̄.

M̄s vaq̄rd̄ s̄nd̄rd̄ talqan qȳp̄r,  
Kəmjrge sald̄ m̄st̄ dyken q̄r̄p̄r.  
M̄s vyl̄q̄ld̄ar erjgen kezjnde cal,  
Çənc̄jkten ūsaq qara ald̄ q̄r̄p̄r.

Ald̄ da ol dər̄jsjn m̄sqa sald̄,  
Vyl̄q̄ld̄aqan v̄r̄q̄ld̄ar m̄s caiqald̄.  
Vjrnər̄semen az̄yraq v̄l̄q̄alaqtar,  
Alt̄n q̄p̄r, s̄yn̄qan soŋ qolȳna ald̄.



Altъnъn аьр verdj qоьndaqъ;  
— „Sagarqa sal vardaqъ сәгjндегj.  
Altъn emes dep vjreu aitsa valam,  
Aldamсъ amalyъm çоq voldъmdaqъ!

Altъndъ al da kәrset, çürtqa арагър,  
Menjң sөzjm сьп volsa, tәngj оңqагър.  
Sonau vaqса jсjnen, tavьlагmьn,  
Eger menj jzdesen, kәңljңe аьр.

Әzjm үctъ altъndъ ala salър,  
Ne vailarqa kәrsettj münъ арагър.  
—Samarodni, sarъ altъn eken qоi dep,  
Kjm kәrse, sol aitadъ aң-taң qalър:

Yc mьң yc çyz djldaqa kettj satър,  
Cecesjne ар keldj таңьrqагър.  
Cecesj:—sol kjsjnj саqъr!—dedj,  
—Ketsjn—dep—yijmjzden dәм-tüz tatър.

Vаqаnаqъ vaqсаqа Әzjm keldj,  
Çоььqтъ cal da, sonda отьr edj.  
—Ei ata, qьloqan jsjң ras eken,  
Qоnаq vor, vjzdjң yiden dәм tat—dedj.

Qos uьs djldә verdj Әzjmge cal:  
—Senjң ортаq malъn! dep—mendegj mall  
Cecjlsjр, sьrlasър, отьralъq,  
Әrtьrlj qъmvat vaqа jckjlk al.

Sьrlassaq, sūxvattassaq, aulaq artъq,  
Nacalъ volamъz qоi sөilep calqър.  
Aпаңдъ da vjг çerge çjber valam,  
Sьгьmдъ yirete алman воььm tartър!

Kyn vatpaі bitteі alaң volma vjzge,  
Qas qaraia kelermjn men de sjzge.

Jcjr, çeu arasında səiler söz kər,  
Ol yide çan bolmasıñ senen özge.

Əzjm kezdj vazardь, az tentjrep,  
Ərtjrlj jckjlkjtj aldь kyrep.  
Altьndь kərgennen soң anasь da,  
Kettj kərcj yijne, senjñkjrep.

Araq, çemjs ərtjrlj nьqmat dain,  
Quandь altьn qolqə kjrgen sain,  
Yijne vəten çalqəz çandь qoimai,  
Oңaca bezendjrp türdь çaiьn.

Kəz bailana sьp etjr, cal da keldj,  
Əzjm de esjk actь dain edj.  
Əzjmdj valasьna valaqandьq,  
Çainəndəp, çarqьn çuzven yige kjrdj.

Cal kjrjp, yidj tegjs araladь,  
Bjr Əzjmnən vasqa çan tava almadь.  
Bjr çolata vejldj vejrp alqan,  
Əzjm de vül qььqtь sam almadь.

Хочуақтсьр səileidj cal varqьldəp,  
Qol qusьrьp Əzjm tūr, səzjn tьndəp.  
Asьn çep, qolьn çuьp volqannan soң,  
„Əpkel“ dep, jckjlkjtj qoidь ьmdəp.

Bar js qoi, əuelden-aq el saltьnda,  
Orьs, nemjs volsa da qai qalqьnda.  
Paiddəp tən saulьqqa jcetūqьn,  
Miuadan tartqan xamir 1 as artьnda.

---

! xamir—(арапча)—арақ.

Padnosqa wotelkemen araq toIdь,  
Bjr-ekj çaqşь rəmke dain voldь;  
Çoqtan vardь səilesjр, sauqmь salьр,  
Alьstь pialanь oңdь-soldь.

Çaima-cuaq sūm caldьң jcj mьqtь,  
Alqacqь jcken Əzjmge tez-aq cьqtь;  
Bjr aiaq qoldan qolqa degensjнр,  
Çadjgөi, staqanqa dəru tьqtь.

Onьsь tyn ortasь volqan zaman,  
Sūm eken talai çandь əure qьlqan;  
Dərij qosqan aiaqtь jckennen soң,  
Əzjm varьр çьqьldь calqasьnan.

Sonda cal terezeden bjr ьsqьrdь,  
Tөrt çjgjt tavьt alqan yige kjrdj.  
Əzjmdj sol tavьtqa saldьdaqь,  
Tөртеuj көterjр ар тьsqa çyrdj.

Əzjmdj mas qьр alьр, cal keneldj,  
Esjktj çavamьн dep az wөгeldj.  
Artьн çьm-çьrt qьldь da antürqan cal,  
Tөртеujn ertjр alьр, tez çөнeldj.

Teңzdzjң çaqasьnda qalьң qamьs,  
Jcjnde bjr keme var calqa tanьs.  
Əzjmdj sol kemege saldьdaqь,  
Tūmsьqьн vürьр aldь cetke calьs.  
Qasьnda çirma oғьz çoldasь var,  
Qaladan taң atqanca ketjр alьs.

El türdь, erten kempjр yige kjrdj,  
Bala çazьm volqanьн jcj vjldj.  
Zar ürдь, oıvai saldь, ne vjtjrsjн,  
Tūra tür, өзge çайн sūrama endj.



Əzjm esjn çırtь erten tyste,  
Əz vasьn kərdj qaujr, qater jste.  
Qol-aiaqь bailaulь çatьr çalqьz,  
Temjr cetjk qarap vop türadь yste.

Bıqalьr, ornьnan ol əreң türdь,  
Tyregeljr antürqan caldь kərdj.  
— Aqsaqal adam mündai qьla ma eken,  
Anamnan menj aıgьr, vül neң — dedj.

— Kəzjңdj ac, esjңdj çl, endj oınama,  
Menj sen əz djңdesjm dep oilamal  
Men otqa соqьnamьn, djnjme kən,  
Mende vardьң vərjnen qaujr oilama!

Egerde kənvei qьlsaң nadancьlьq,  
Ərkynj sjzge daıьn vjr çyz cьvьq.  
Mьđ çanьđ volsadaqь qütьlmaısьң,  
Tavьlmas endj menen maida qьlьq.

Bala aıttь: „Djnjm usjn çanьm qürvan,  
Çannan qorqьr, oтьңa men vas ürman.  
Djnjm haq, jsjm haqьrn, əlseм ceit,  
Qorqadь dep ymjttj yz sen antürqan“.

Balanьң var kijmjn cecir aldь,  
Çyz qamcь arqasьna dyre saldь.  
Qьңq etjr, vjr dьvstь cьqarmadь,  
Azyraq talmausьrap, nasarlandь.

Münьsьn çaratradь qadjr sübхан,  
Kək vüzьlьr, çer çyzj völdь topan.  
Bailaulь vala çaiqa qala verdj,  
Kememen əure völdь kəp antürqan.

Тун воиь ūiqtamadъ, vjr de mьzqъp,  
Su sarьldar qūiьldъ kemenj ьrqъp.  
Oтьz qūiь tausьldъ tavanьnan,  
Su tēgьp, taң atqanca, ol sarьldar.

Oтьz qūiь aqьldastъ, vastъ qosъp,  
Өlemjz dep oiladъ, çannan cosъp,  
Bjr cetten vjr çaqaqa kele çatqan,  
Kərj ittjң ūstai aldъ, aldьn toсьp.

— Aqsaqal, js qьlasъz oilanbastan,  
Çannan qorqъp qacpaucъ ek, qara tastan.  
Qūdai syimei vūl jstj vьzge saldъ,  
Qolьn cec rizalьq al mьna çastan.

Qolьn cec, rizalьq al, kjsendj vūz,  
Çarçaң ait! Kənesjң ve, uaqьt tьqьz.  
Būl sөzge kənvei qalsaң, aqьr өldjk,  
Senj suqqa tastaimъz dep oтьzьmъz!

Sonda cal mьna sөzge aң-taң qaldъ,  
Ne qьlarьn vjle almai az oilandъ.  
Pjcsjң otъzьnьң vaiqaqan soң,  
Balanьң qol-aiaqьn cecjр aldъ.

Moиньnan cьraqьm dep qūcaqtaidъ,  
Kөzjң aqьp çasъ, vūrcaqtaidъ.  
„Cьraqьm, mastьqpenen qььpьpьn“ dep,  
Әuelgь sөzden tanьp, çana aldaidъ.

Әzjm ças, aqveijldeu, adam edj,  
Oiladъ: „өtjrk volsa nege imendj,  
Mastьqpen qьlsa, qьlqan cьqar-au“ dep,  
Js көrmegen çastьqpen çəne sendj.

— Mastьqpen qы́qan bolsan, kectjm saqan!  
Kərj it de: „сырақым“ деп арсандақан.  
Çel тыпыр, кун айықыр ваиақыдай,  
Хикметјмен тоқтатты вјг çасақан.

Balanь сылар çатыр tamaq qamdap,  
Su төккјsjz çorqa vor, cal çымандар;  
Отыз құл „мынау тек çан емес qoi“ деп,  
Әлјnce қызметјнде çyr тығаңдар.

Bjr mezgilde cal aittь: „balam, toqta,  
Mьstь altьn қылатьn дәгј osь çaqta.  
Aльs емес, az kundjk çaqьn çerde,  
Bolmai ma, molьqтыгьr ap qaitsaq ta?

Bala aittь: „өзјң vjl“ деп вүл sөzјne,  
Cal quandy tigen soң erjk өзјne,  
Tөvesјnen tјk түгьr, қыды қызмет,  
Tittei cəgeз, kelmeidj mjnezјne.

Sьp etjr vjr çaqaqа keldj çetjr,  
Cal çөнeldj balanь qasьna ertjr.  
Bjr varavan түr eken, qaqьr edj,  
Qamady çelmaialar, dyvjrlertjr.

Yc çelmaia üstady çorьqьna,  
Bjrјnјң azьq artty qomдыqьna.  
Ekeujne er ertter mjnjr альr,  
Varavandy qaldьrdь oгььna.

Çelmaialar keledj çeldei esjr,  
Süm calдың vjr tarapты көzј tesjr,  
Cal aitady valaqа көrdјң ve деп,  
— „Bült түr, vүлдырақан eleңdesjr!



Ol özj vült emes, Qartıñ taub,  
Bjr völek yiken taudıñ bergj vauıñ.  
Bergj taudıñ vasında sol dərj var,  
Qırandı ar qaitarmız çzbek vauıñ.

Tynj voıñ çyrıptj, völd säske  
Kerjndj çarqıraqan yidei näste.  
—Bül ne?—dep sūrap edj, tūra qaetıñ,  
Bittei aial qılmađ, kərjr äste.

—Bül ne?—dep taqıda aittı Əzjm sorıñ,  
Qacqanıñ ne qıloqanıñ münca qırıñ“  
—Sıraqım münıñ özj qaterlj çer,  
Bjr qaskoi, çädjgöl däudjñ ornıñ.

Sonı aittı da, cal savap çyre verdj,  
Bjr özen çatır eken, sonı örledj.  
Əzendj örlegennen vjr airımai,  
Dəl besjnde üsirtır tauqa keldj.

Keldj de vjr çartasqa tyse qaldı,  
Azbq artqan maıanı çarır saldı.  
Jcjn çarır, jctegj jcek qarnıñ,  
Əkre vaırın tazalar, vərjn aldı.

Sonda cal, Əzjmge arqan, qançar verdj,  
„Maıanıñ jcjne enjr, sen çat“ dedj.  
Jcjn tjgjr, men ketjr, çasırnam,  
Tau vasında samırıq vjzjd kerdj.

Bül çerge men ketken soñ samırıq keter,  
Maıanıñ jljr alır, vjkkke örler.  
Bjr çerge qonqannan soñ çardaqıñ sıq,  
İmenjr adamzattan üsır keter.

Tau başında var qara, üsaq torьraq,  
Qarqa toltır, kecjkrei çydamьraq.  
Qar toltan soң arqanqa bailar çjber,  
Saspaı cecjр alqansa, toqta vjraq.

Sonan soң arqanьндь tasqa vaila,  
Tysetjьн ьнqailь çerdj saila.  
Arqannan üstadaqь tys sьrjanar,  
Çaramaidь, qylmasaң syitjр aila“.

Qar aldь, qançar aldь sonda Əzjm,  
Səzjnjң üqtь vəjn qylmai çazьm.  
„Sьraqьm, aitqanьmdь çaңylma“ dep,  
Bağьnca qььр çatьr cal da taqьzьm.

Əzjm de vөгelmedj voььn teçer,  
Talavь, təuekelj sondai-aq көр;  
Tənrjnjң vjг çazqanь ekj volmas,  
Maianьң jcjne endj „təuekel“ dep.

Maianьң ketjр qaldь, jcjn tjgьр,  
Cal ekeң çasььндь talqa kjrjр;  
Aspannan samььq keljр, jljр alьр,  
Qaiqaiьр, qaita cьqtь, vjraq ьgqьр.

Maianь samььq qondь, tasqa aparьр.  
Er Əzjm cьqa keldj, jcjn çarьр.  
Adamzattь көrgen soң vüdan cocsьр,  
Otyrdь samььq qüs aulaq vağьр.

Çaltanar, Əzjm cьqtь tau başьna,  
Tartь torьraq, toltьrdь dorvasьna.  
Qar toltan soң arqanqa mьqtar bailar,  
Tau başьnan çjberdj atasьna.

Ѕjberdj əlgj qartь çerge atьp,  
Antūrqaп cal дәuletke qaldь watьp.  
Qap çerge tyskennen soң, dјnsјz kəpјr,  
Arqandь alьp ketј çūla tartьp.

Airьlьp arqanьnan Əzјm qaldь,  
—Arqandь nege aldьң—der aiqai salдь.  
—Talaidь osь tauqa tastaqanmьn,  
Sonьң vјtј volдьң—der, kete vardь.

Sūm calдьң dјnsјz dјgјn sonda vјldј,  
Qaramai, vјr qairьlmai çyre berdj.  
Kəpјrdјң qairьlmasьn vјlgennen soң,  
Çygјrјp çaltьr tastaп çol јzdedј.

Kərdј, vјldј, ol tasta çoldьң çoqьn,  
Sonan soң qamdar vaqtь qarнь toqьn.  
Azьraq çemјs tauьp çedјdaqь,  
Kərmekke çata ketј хаq vūirьqьn.

Kyn de vattь, vјrçerge Əzјm çattь.  
Kyn vatqan soң çan-çaqь salдьr qaqtь.  
Qarasa qartap çyrgen vərl aidaqar,  
Sonda da vјraz çatьp ūiqtap qartь.

Ūiqtap ketјp, cosьnьp, tez olandь,  
Çūtqalь kərdј kelgen aidaqardь.  
Ne de bolsa təuekel qьldьdaqь,  
Qançarmen qaқ vasьnan sauyьr qaldь,

Əzј de vјr tararqa ьcsьp ketј,  
Vјr vјk aqac kərgen soqan çettј.  
Vјk çerde volaiьn dedјdaqь,  
Sol tynј aqac vasьn meken ettј.



Ərj-berj çattıdaqı űıqtar qaldı,  
Carcaqan qoi, kın sıqı zorqa oıandı.  
Qarasa basqa aıdaqar çoqalıbrı,  
Əzj carqan tanbdı aıdaqardı.

Oiladı, tırj bolsa ketpes pe edj?  
Əlgen qoi mına aıdaqar dep oiladı.  
Aqactan tyse qalıp aıdaqarqa,  
Qolına qançar alıp çetjr vardı.

Kördj, vıldj aıdaqar tırj emesjn,  
Tənrj űzbn çasatqan sım denesjn.  
Qançarmen taspadı qır tılrj alıp,  
Az uqalap keptjrdj çon terjsjn.

Çalqar-çalqar, vjr űzbn arqan ettj,  
Ər Əzjm osılaıca talap ettj.  
Bjr űsbn tasqa vailap çjbergende,  
Tysetıqbn onına əvden çettj.

Ər Əzjm təuekel qır, çannan kysjr,  
Arqannan űstadı da kettj tysjr,  
Qaraqat çer, moıyl çer, sudan jcrj,  
Əzendj qıladı da çygjrdj űsır.

Yc qonır, tørtjncj kın velden astı,  
Ol kınj altındı yige ducarlastı.  
Tau vasyınan tysjrgeı təuekelmen  
Sol yige kjrmeı volır qadam vastı.

Qaqpadan kjrdj jkerj qadam vasyr,  
Bjr yıjnen ərledj, vjr yige asır.  
Tjldeserge ec adam çolıqpadı,  
Tərdegj yige kjrdj, esjk asır.

Ekj sūlu q̄bz ot̄yr t̄erdeḡ yide,  
Ondai sūlu k̄ergen ̄oq̄ bytjn elde.  
Ekj q̄bz catrac oinar, vjmei qald̄,  
Kjrdj de tūra qald̄ orta ̄erde.

Ekj q̄bz mūn̄ k̄erdj, vas k̄oterj̄,  
Adamzatqa taḡr̄qar, tūrd̄ elerj̄.  
—Ei ̄jgjt, tysj̄ ̄aqs̄ ̄an ekensj̄,  
̄yr edj̄ ̄ad̄j̄ḡe ne q̄yr erj̄!

S̄iledj̄ ̄zj̄mdaq̄, aianvai aq̄,  
Men q̄arj̄ vicaram̄n ̄yrgen saiaq̄.  
̄uelde „̄zj̄ k̄ergen var q̄san̄“,  
S̄iledj̄ vj̄rjn̄ q̄imai vastan aiaq̄.

Ekj q̄bz estj̄ vj̄ldj̄ ̄zj̄m ̄aīn̄,  
Esr̄ker, mys̄r̄keidj̄ aitqan sān̄,  
„Sen vjzge vāyr vol̄yr, t̄ir os̄nda.  
Ne kerektj̄d̄ q̄l̄al̄b̄d̄ v̄erjn̄ dāīn̄!

Q̄yr vol̄s̄n̄, olai vol̄sa, apalar̄m̄l̄  
Dȳnienj̄d̄ tart̄yr ̄yrm̄jn̄ ̄apalar̄n̄.  
Sāq̄nsam, ̄z elj̄me ̄et̄kj̄ze me,  
Aitsaḡz, mar̄xamat̄t̄ atalar̄ḡ?

—K̄enj̄ldj̄ vos sūtra vjzdei q̄zdan,  
Sjzge ūede vjzderge t̄er̄j̄ aitq̄bzqan.  
S̄ydaq̄anca s̄dar vaq̄ q̄as̄m̄bzq̄a,  
Qaitraḡḡn̄ keler vjzdz̄n̄ q̄ol̄m̄bzdan!

Senj̄ vjz ̄ar et̄peim̄jz, vāyr ett̄jk̄.  
Dost̄qr̄en ̄yrek erj̄ t̄əuj̄r ett̄jk̄.  
Tyv̄j̄nde sen tūra almas vol̄saḡ m̄nda  
Elj̄ne ̄et̄kj̄zuge vjzde ̄ett̄jk̄!

„Qūr voladı“ destj de sert vailastı,  
Qattı, qattı aıtısr udelestj.  
Kөңljnde qara çoq aq nietpen,  
Tım қақп dos volıqıa ыңqailastı.

Куп қаңқыр, война quat engen,  
Altındı yidjı jсjnde erkelengen.  
Қап-қақп qalai sairarı qılsaң erkjп,  
Қалқыз-ақ vjr esjkke kjrme degen.<sup>1</sup>

---

<sup>1</sup> Алақь vjtrei qaloqan.. Red.



## M A S Q Ū T

(əngjme-ələ)

İa, alla qürmetjçe dostıñ Maxmüt,  
Tıjge çar ber, vıljınsın maqsūt.  
Harün-Racid xalifa zamanında,  
Baqdatta vır çıgıt var atı Masqūt.

Sahardan vır kyn Masqūt sьqtı tьsqa,  
Bardı ma kezı kelır vır çümьsqa??  
Vır ırı bassar tonar çatqan çerde,  
Kez voldı vır bicara cal vııqūsqa.

Cal vııqūs aıqailadı attan salır,  
Aırlır alqan çan çoq onı varır.  
Kıj de volsa vır erıjk qylaıyn der,  
Masqūt ıctı ırııqa oıtılalır.

Masqūtı ırı carı qylıspenen,  
Təıjr-aq çan saqtartı çümьspenen.  
Esen-aman caldaıq qūtılrırtı,  
Masqūtıtan çau qacqan soı, ırıspenen.

Masqūtqa keldı əlgı cal kəzın tıktep,  
Kərse bastan aıqr tır qan dırdektep.  
„Münıñ qarızın men de ətər keteıncı,  
Çıgıt qoi er kəkırek, çau çırek“ der.

— „Əi çjgjt, ne qılsañ da er ekensjn,  
Kergeisjn, erljgjdıjn berekesjn!  
Sever vor menj açaldan sen aırdıñ,  
Maqan qıloñan qarızñıñdı alla ötesjn!

Bai emen, vatr emen, xan da emespjn,  
Ataqtı artıq tuoñan çan da emespjn,  
Sever volır aırdıñ menj açaldan,  
Çaqıñıñdı vılmeitjn cal da emespjn.

Men vjr cal dınyiede çahan kezgen,  
Erteñ erte ketemjn caharjıñzden.  
Erterek pölen çerde toşır tırır,  
Aır qal vjr bazarıñdı çanıñ vjzden.

Bül usjn qızırpassıñ sen de vjr er,  
Senj maqan kez qıloñan paruardjger.  
Vjr qıdanıñ haqı usjn men tıleimjn,  
Qavıl kör, sertjm osı qolıñdı ver!

Urta çıbermedjm men namıstı,  
Kjm bıldar mündai-mündai qıloñan jstj.  
Alla haqı degen soñ amal da çoq,  
Baraıñ—der uäde etjr qol qaqtıstı.

Ol çerге erte tırır çjgjt vardı,  
Cal da ducar aldınan vola qaldı.  
Qolınan üstap aır ertjr varır,  
Dalada vjr bızılqan tamqa apardı.

Barsa tamda vjr gyl tır solqıldañan,  
Basında us çemjs var vılqıldañan:  
Vjrj aq, vjrj qızıl, vjrj sağı,  
— Таңдар ал мен vereijn vjrjn saqan.



Ақың çесең: ақыңда çаннан асар.  
Сағың çесең: дәулетің судай тасар.  
Егерде қызың çеміс алып çесең:  
Урақасыңда çан болмас сенен қасар.

Ой çығат қал сөзіңе қылақ салды,  
Көзің төмен çығыр, аз ойланды.  
„Ақ пенен сағың екеуің алмаймын“ деп,  
„Қызың çеміс çемің“ деп қолға салды.

— Мен беремің, танмаймын, айта тұра,  
Өкінібесең түбінде çыре-çыре.  
Ақ пенен сағың екеуің алмаймын,  
Мәңгісің айтсаң екен, çаным сіңе.

Мен болсам, егер ақың çемек çедім,  
Ақыңды болдым елден бөлек дедім.  
Мен ақыңды билемен не қысам да,  
Ақы мені билесе керек дедім.

Ақыңды çан тавыпмас маған сығлас.  
Көріңе тектеп, көр надан мойың бүрмас.  
Әделетсіз, ақысыз, ағсызданды,  
Көре тұра көңілде тыныстық тұрмас.

Адам дертті болмай ма, қуса тартыр,  
Түссің ұйқың ұйытпай алмай, түнде қатыр;  
Ертеп бақыр, есерге ем таба алмай,  
Төтті тамақ çей алмай дәмдің татыр.

Сағыңды çер, мен болсам вайыңды өзй,  
Аузыңда таман çанымды болдым сөзй.  
Бәлencedен бірнәрсе алақ-ау деп,  
Тыңғилер çан біткеніңді маған көзй.



Çürt kynder çürttan artıq vailıq ucın,  
Büld aıdъ vıreu kucın, vıreu tysın.  
Ne qılsa da nadandar almaqtъ oilar,  
Mal antırtıqan kyidırıp çürttıң jсın.

Еңбексіз mal дәметрек-қайығылық,  
Ақылы ерге, ар volar onдай қылық  
Оны oilарлық бүл kynde adam var ма,  
Paida oilamai қылады, kjm tatulyқ?

Bersen, qalar olarda nesj arдың,  
Bermesen, sendaqъ itpen vırgе volдың.  
Ne özjң it, nemese var eljң it,  
Dauasъz vır pәlege mjne qaldың.

Qызылы çesem menj әiel syier,  
Aramдықqa çyrmese ne çan kyier?  
Ürtасы da көр çanqoi, dosым volса,  
Der edjm vır paidasъ maqtan tier.

Erkektjң erkek adam volса qasъ,  
Qatyn cесе, qызы çоq, kjmıjң vasъ,  
Qan qahar, qara qalqъ qastыq qılsa,  
Sonda ürtасы volmai ma aracasъ.

Tegjnde adam vasъ sau volа ma?  
Yijnde tekserjımes dau volа ma?  
Erj acu aıtsa, әielj vasu aıtır  
Отыrsa, бүгінқьдай çau volа ma?

Sony oilar qызы çemjs men тыңдадым:  
Bersenjz çemek volыр vel vailадым.  
Topa-torsaқ бүл sözdj aitqanым çоq,  
Basыnda-aq oilar tegjn avallадым.

Bül sözge salıp türdü cal qılaqıp.  
— Endece, tauıp aittıq, ie, sığaqlım!  
Aqıl, дәulet әuelden өзjнде eken.  
Өmırjıq men artılsın, қапым вақың!

Bül cal wöten cal emes qıdır edj,  
Ewjn tauıp, darıqqa kezj keldj.  
Sözjne, aqılpa, qılqılpa,  
Razь volqannan soң wata berdj.

Sol Masqūt qıdır caldan wata alırtь,  
Soңında Cәmci fıhan atапьrtь.  
Maqnasь: „bül dynienjı kunj“ degen,  
Çetjıjр wjzge qıbrat söz qalırtь.  
Sol zamanda-aq nadandar сығыс<sup>1</sup> wızoqan,  
Çalqannıң dәmjn wızьр qaujр qılqan.  
Aqıl men mal ekeujn asьrai almaı,  
Aracasь jzdeptj qatьn, qызdan.

Endjgьge ne sūrau, wül zamanda?  
Aqıl oi, ar-namьs çoq ec adamda,  
Өlgen mola, tuqan çer çjbermeidj,  
Әitpese tırmas edjm osь maңda.

Sol Masqūt xalifaqqa wәzjр wорть,  
Tarqatьrtь aldьnan көр ren toptь.  
Waqanaqь qıdır cal wjр waqьtta,  
Tysjnde aıan werjр çolьqьrtь.

„Ei walam, pәlen kunj çauьn çauar,  
Sol çauьnnıң suьnda kesepat war;  
Çetj kun çьndь wolar, suьn jken,  
Çetj kun өtkennen soң, çana oңalar

---

<sup>1</sup> Сығыс—тыныстық, ынтымақ.

Oi sudan tamam suqqa su qūıylar,  
Sel volıp, sudıñ vərj kesel volar.  
Erterek –taza sudan, su çıyr al,  
Bül qavarım saqtansañ, çanım, çarar“.

Bül sөzven xalifaqa Masqūt vardı,  
Qavarım estjgen soñ xan da añqardı;  
Aitqan kezj, çaqıñdap kelgen saqta,  
Erterek taza sudan qūıyr aldı.

Boloqan soñ, uәdelj kyn çauım çaudı,  
Sudan jken çındı vor, aqıy audı;  
Kynj-tynj culasır, talasadı,  
Umıttı tamaq çeumen, çana üiqtaudı.

Bular cular vjr kynj keldj ordaqta,  
Xan men uәzjr qaraidı tamacaqta;  
Bərj de esj cıqır, çındı volqan,  
Bos cular çyr, kjcj jnj, ylken aqta.

Oi qalqıñıñ aldına çaqım vardı,  
Sөz aitır, әvjr tyrlj aqıl saldı.  
Bjr keselge, vaiqūstar çolıqırsın,  
Yijde var, üiqtañdar dep cıqardı.

Olar cıqtı esjkten, xanqa өkrelep,  
Kөcede cular çana çылаqan көр;  
„Xan men uәzjr aqıldan airılyртı,  
Өltjreijk ekeujn, çındı eken“ dep.

Өltjrgelj ordaqta qaita çyrdj,  
Bulardıñ sөzjn estjr xan da көrdj.  
Bıgıñqıñdan münıssı qıyn voldı,  
— Oıbai, uәzjr, aqıl tap, qaittjk? — dedj.



— Qūtylar xal volmadь mьna daudan,  
Vjz de jcpesek volmaidь ɕyndь sudan.  
Өltjrer өңkei ɕyndь, vjzдж keljр,  
ɕyndь der, esj dūrьs vjzдж quqan.

Ekeuj ɕyndь sudan jсjр salдь,  
Qūtьrь, көр aldьna ɕetjр vardь.  
Өңkei ɕyndь vaiqamai aitьppьz, der,  
Qūldьq ūrь, vūlarqа көр ɕalvardь.

Sonьmen, vet-vetjmen tarqар kettj,  
Әiteujr, tarqaitūqьn uaqьt ɕettj;  
Kөrdjң ve, көр tentektjң qьlqan jsjn,  
Erjksjz estj ekeujn, eser ettj.

Kөртjң vәj osьndai, misal etsen,  
Kөр aittь der aldanьr, uaqda kytsen;  
Qарьl vor, көр nәrseden vos qalasьң  
Aңdamai көр sөzjmen ɕyrjр ketsen.

1887



# M A Z M Ū N .

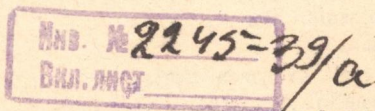
## BJRJNCJ BƏLJM.

1. Çazobtūr̄ . . . . .	5
2. Çaz. . . . .	7
3. Kuz . . . . .	9
4. Q̄s̄ . . . . .	10
5. Qaraca çel toqsanmen sol v̄r-ekj ai . . . . .	11
6. Coqpardai kekjlj var qam̄s q̄ılaq . . . . .	13
7. Qan sonarda v̄rkjtcj s̄oqad̄ aq̄a . . . . .	14
8. Əleñ-səzdjñ patcas̄ s̄ez saras̄ . . . . .	16
9. Men çazvaim̄n ələndj ermek ycjñ . . . . .	18
10. Adamn̄ñ keiv̄jr kezderj . . . . .	19
11. Əlse əler taviqat, adam əlmes . . . . .	21
12. Çyrekte qairat volmasa, . . . . .	21
13. Q̄ılaqtan kjrjñ, void̄ alar . . . . .	22
14. Q̄ūr aıqal vaq̄yqan . . . . .	23
15. Senve çürtqa, t̄rsa da qanca maqtar . . . . .	24
16. Al, seneijn, seneijn . . . . .	24
17. Çast̄yqt̄n ot̄ çal̄ndar, . . . . .	25
18. Çelsjz tynde çar̄q ai . . . . .	27
19. Bjl̄mdjden s̄oqan s̄ez . . . . .	28
20. Səuleñ volsa keudende, . . . . .	29
21. Bai seijldj . . . . .	30
22. Kəzjn̄n vasqa oib̄ çoq . . . . .	32
23. Talai s̄ez v̄dan v̄ğ̄n k̄er aitqam̄n, . . . . .	33
24. Ac qar̄ğ̄n ç̄v̄vana ma mail̄ as çemei . . . . .	33

25. Kəñlj qūsb̄ qūiq̄ıçyr car tararqa . . . . .	35
26. Çasymda qylym var dep eskermedjm . . . . .	37
27. Əsempaz volma ər nege . . . . .	37
28. Çast̄yqt̄yñ ot̄y qaldas̄yñ . . . . .	38
29. Qylym tappai maqtanva . . . . .	39
30. Maloqa dost̄yñ m̄ıñç̄ çoq maldan vasqa . . . . .	41
31. Eskljjk kijmj . . . . .	42
32. Çyrek tenjz, qyzyqt̄yñ vərj asyl tas. . . . .	43
33. Kyn art̄ynan kyn tuar . . . . .	43
34. Çümvaq . . . . .	44
35. Terektjn syb̄ . . . . .	45
36. Çalau . . . . .	46
37. Qançar . . . . .	47
38. Anrı çyrek aqyğyn soqad̄y çai . . . . .	47
39. Nürb̄ aspanqa tjresjp øskensjn sen . . . . .	48
40. Çartas . . . . .	49

EKJNCJ BƏLJM — POEMALAR.

41. Iskendjr (Əngjme-ølen) . . . . .	53
42. Əzjm əngjmesj „M̄b̄ vjr tyn“ ertegjsjnen . . . . .	60
43. Masqūt (əngjme-ølen) . . . . .	76



Ответственный редактор *Адамбеков И.*  
 Технический редактор *Ищанов С.*  
 Ответственный корректор *Жазитов К.*

Сдано в производство 26 мая 1939 г. Подписано  
 к печати 11/VII 1939 г. Объем 2<sup>6</sup>/<sub>8</sub> печ. листа  
 Формат бумаги 70x108<sup>1</sup>/<sub>32</sub> доля листа.  
 КИХЛ № 26. Упол. Казглавлита № 329.  
 Тираж 20:50 экз.

Отпечатано в Книжно-журнальной типогра-  
 фии Казполиграфтреста, г. Алма-Ата,  
 Узбекская, II. Заказ № 1086.